

הילד בן שלושים – בגרות מעוכבת

טקסי חניכה בעידן החופש

המשקל שמייחסת החברה האנושית לכניסתם של הצעירים בברית עולם המבוגרים מתבטא באופי האוניברסלי של טקסי הבגירה, שנקראים בספרות האנתרופולוגית גם טקסי חניכה או מעבר.

טקסי המעבר בתרבויות הפרה-מודרניות העניקו ליחיד לא רק כרטיס כניסה שווה זכויות לעולם הבוגרים, אלא גם הכרה בו כשותף במעגל הקהילתי, שכללה, בין השאר, היתר חברתי להקים משפחה ולהוליד ילדים. טקסי מעבר מקובלים גם בחברות המודרניות. לעיתים מדובר בשימור הטקס העתיק, שעובר בירושה מדור לדור (כמו טקס בר-המצווה היהודי), ולעיתים בטקסים שעוצבו ברוח חדשה.

כאשר בוחנים את מסלול ההתבגרות של דור ה-Y הישראלי חשוב לשים לב לנקודה מעניינת: כמעט בכל המרכיבים שהגדירו בגרות בחברה הישראלית בעבר, חלו שינויים פורמליים ובלתי-פורמליים, שהשפיעו ועדיין משפיעים על סימון קווי התיחום בין ילדות לבגרות. להלן הבולטים שבהם:

פמיניזציה של טקסי מעבר. בעולם העתיק נועדו טקסי המעבר בעיקר לגברי השבט, שהיו השליטים הבלעדיים. בימינו, בעקבות התפשטות הפמיניזם ואתוס שוויון הזכויות, מתרכיב טקסי מעבר מודרניים המיועדים גם לבנות. השוויון המגדרי נכנס עמוק ללב התרבות הדומיננטית בשנות השמונים והתשעים, וכא לידי ביטוי, למשל, בשמות

"גבריים" לבנות דור ה-Y (דניאל, גל, ליאור וכדומה), ובטקסי בריתה וחגיגות בת-מצווה מרובות משתתפים.

גם טקס הגיוס לצה"ל - שנחשב בישראל לטקס חניכה חשוב וייחודי - עבר בשנים האחרונות תהליכי פמיניזציה, וכיום גם בנות שמתגייסות חוגגות אותו עם משפחה וחברים. כך גם טקסי הפרידה מהרווקות, שמשותפים היום לצעירים ולצעירות כאחד.

דרכון כתעודת זהות. תעודת זהות, המונפקת לכל תושבי המדינה בהגיעם לגיל בגרות (ברוב המדינות בגיל שש-עשרה), מציינת בחברה המודרנית את ההיתר והחובה להיחשב אזרחים שווים זכויות וחובות. בקרב הדורות הקודמים סימלה תעודת הזהות את קבלתו של הצעיר לעולם הבוגרים, ואילו בקרב צעירי דור ה-Y פינתה תעודת הזהות את המקום לטובת הדרכון. כיום יותר ויותר משפחות יוצאות לחופשות ולטיולים מחוץ לישראל ועל כן מרבית הילדים מוציאים דרכון (שהוא למעשה תעודת זהות בינלאומית) כבר בגיל צעיר, עוד לפני הוצאת תעודת הזהות. הדבר משקף את האופי הגלובלי של דור ה-Y ואת רמת החיים הגבוהה שאליה רובם נולדו.

עם מכונית לבית-הספר. הרישיון לנהוג ברכב היווה תמיד ביטוי סמלי ומעשי לבגרות ולעצמאות. בישראל ניתן כיום להוציא רישיון נהיגה לרכב פרטי ומסחרי מגיל שש-עשרה ותשעה חודשים. הורדת גיל הוצאת הרישיון למכונית ולאופנוע (במשך שנים רבות הוא עמד על שמונה-עשרה), לצד הופעת אופציות ביניים ממונעות, כגון אופניים וקורקינטים חשמליים, טוסטוסים וטרקטורונים - מטשטשות בשנים האחרונות את טקסי הבגרות ההיסטוריים, שהבחינו בין נערים למבוגרים.

סיגריות, נרגילות ואלכוהול לילדים. בשל התפתחות חנויות הנוחות, שפתוחות לאורך היממה, ולמרות הגבלת הגיל למכירת סיגריות, נעשו הסיגריות זמינות לצעירי דור ה-Y יותר מלכל דור שקדם להם. סיגריות כבר מזמן אינן סמן של גבריות, ובדור ה-Y שיעור הבנות המעשנות גבוה. גם עישון נרגילות, שנעשה פופולרי מאוד בדור הזה, היווה גורם מאיץ לעישון כבר בחטיבת הביניים. מדובר באופנה שהפכה לחלק

בלתי נפרד ממפגשים חברתיים, מטיולים שנתיים, ממסיבות ומבילויים אחרים בקרב צעירים.

בתחום האלכוהול השינוי הוא דרמטי עוד יותר. אם בעבר צעירים בישראל החלו לצרוך אלכוהול רק אחרי הצבא, הרי צעירי דור ה-Y עשו זאת כבר בגיל הטיפש-עשרה, למרות החוק האוסר על מכירת אלכוהול לקטינים.

לגדול עם פורנוגרפיה. דור ה-Y גדל בעידן הפוסט פוריטני, ומבחינת גיל קיום יחסי המין הממוצע, תדירות היחסים והחלפת בני זוג, הוא מתייני יותר מהוריו ומהורי הוריו. האם זה תרם להתבגרות מוקדמת שלו? לא בהכרח. אף על פי שקיום יחסי מין מצריך אחריות, מודעות עצמית וביטחון נפשי וגופני, יש הגורסים שבמובנים מסוימים דווקא קיומם בגיל צעיר בדור הזה פעל בכיוון ההפוך ויצר דור של "עילגים סקסואליים". הנגישות לאינטרנט גרמה לילדי דור ה-Y להיחשף לפורנוגרפיה ולתכנים בוטים ופוגעניים בגיל מוקדם יותר ובאופן תכוף יותר בהשוואה לדורות שקדמו להם. הדבר השפיע ללא ספק על תהליך ההתבגרות שלהם ועל פיתוח תפיסות עולם הקשורות למיניות, למגדר ועוד.

הימורים כמשחק ילדות. הזכות להחזיק בכסף משלך, ועוד יותר - להשקיע אותו ולהמר בו, נתפסו במשך שנים כביטוי של עצמאות. במשך שנים רבות היו ההימורים בשולי החברה הישראלית, בבתים פרטיים, ורק מעטים עסקו בכך. כל זה השתנה משנות השמונים ואילך - התקופה שבה צמח דור ה-Y. הוזלת הטיסות לחו"ל (ישראלים רבים טסים לאתרי קזינו ברחבי העולם כדי להמר) ובעיקר הופעת האינטרנט, יצרו מציאות חדשה. לא זו בלבד שמספר המהמרים בישראל גדל מאוד, אלא שגיל ההימורים הולך ויורד בהתמדה והתנהגות שבעבר נמנעה מצעירים הפכה אצלם לדפוס נורמטיבי ורווח.

בקרב צעירי דור ה-Y שכיחים ההימורים גם במסגרת לא פורמלית של בילוי משותף. כך למשל, קבוצות של חברים מקיימות תחרויות הימורים על משחקי ספורט, בעיקר טורנירים גדולים של כדורגל וכדורסל. כללי ההימור נקבעים בצוותא, וכל אחד תורם לקופה המשותפת סכום שהוסכם עליו מראש, שיינתן בסוף לזוכה המאושר.

לא מתבגרים בצבא. ישראל היא אחת המדינות היחידות בעולם שבה השירות בצבא לבנים ולבנות הוא בגדר חובה (למעט פטור לחרדים, דתיות יהודיות, נשים דרוזיות וערכים). לצה"ל נודע תפקיד מכריע בחברות הנוער הישראלי, בעיצוב חוויות יסוד וביצירת מכנה משותף תרבותי רחב. בשנים האחרונות ניכרת מגמה עקבית של ירידה בשיעורי המתגייסים ועלייה בשיעורי הנושרים במהלך השירות. צה"ל הוא עדיין גוף חשוב, שמטביע חותם עמוק בצעירים הישראלים היהודים הממוצעים, אבל השפעתו כמנגנון מבגר הולכת ופוחתת. אם בעבר אחת השאלות הראשונות שנשאלו בפגישת היכרות היתה "היכן שירת בצבא?" בדור ה-Y השאלה הזאת נעשתה רלוונטית פחות.

בין בגרות ביולוגית לחוסר בגרות נפשית

• ילד בגוף של מבוגר

בשנים האחרונות קורה דבר מפתיע: בשעה שהאדם מאריך חיים, דווקא ההתבגרות הביולוגית שלו מקדימה. הדבר מתבטא למשל, בירידה הדרגתית בגיל הממוצע של ראשית צמיחת השדיים ושל הווסת הראשונה. יש התולים את התופעה ברמת החיים: שיפור בתנאי מגורים ותברואה, תזונה נגישה ובריאה יותר, יותר שעות שינה ופחות עבודה פיזית של ילדים. אפשר שגם אכילת מוצרי מזון מעובדים שונים המכילים אסטרוגנים משפיעה על ההתבגרות המינית המוקדמת.

יש המקשרים בין ההתבגרות הביולוגית המוקדמת לבין קריסת מוסד המשפחה בחברה המערבית. הטענה היא שמצבים של מתח במשפחה עלולים לשבש את תחילת ההתפתחות המינית. גם החשיפה לתקשורת בגיל צעיר הועלתה כסיבה לתופעה.

הקדמת ההבשלה הביולוגית אצל ילדים בעולם המערבי גרמה לכך שגיל ההתבגרות הפיזית נמצא כמעין מסלול האצה על חשבון הילדות. הבעיה היא שההתבגרות הפיזית מקדימה את ההתבגרות הנפשית ואת הבשלות הרגשית, שהולכות ומתאחרות.

• התעוררות לבגרות

תהליך המעבר הביולוגי מילדות לבגרות מסתיים פחות או יותר בגיל שש-עשרה עד שמונה-עשרה, אבל מבחינה מעשית אדם ממשיך לצבור ניסיון חיים, להבשיל ולהתבגר רגשית ואינטלקטואלית רוב חייו. עם זאת, אדם יכול להתבגר מבחינה גופנית ולהיעצר מבחינה נפשית.

התקופה שבין התבגרות לבגרות ("מורטוריום" בלשון הפסיכולוגיה) החלה להתארך בעולם המערבי כבר בראשית המאה העשרים ושיקפה את פער הדורות החדש שעיצב מבנה תרבותי וריבודי חדש. אבל מה שהיה בעבר תקופת ביניים קצרה הופך בהדרגה לתקופה ארוכה (לעיתים למעלה מעשור), שבמקרים רבים אין במהלכה כלל הבשלה לקראת חיים עצמאיים. מסתבר שגיל שלושים, שנחשב רק לפני חצי מאה לאמצע החיים, מסמן היום את תחילת החיים הבוגרים. המשמעות היא שבני העשרים היום הם בעצם "בני טיפש-עשרה".

היה אפשר לכאורה לצפות שדור שגדל בתרבות דמוקרטית פתוחה, שנחשף מילדות לזרם של מידע חופשי ושקיבל יחס של כבוד מגיל צעיר, יתבגר נפשית מהר יותר מדורות שקדמו לו. בפועל קרה בדיוק להפך.

בשלהי שנות התשעים הבחין פסיכולוג צעיר בשם ג'פרי ארנט (Arnett) כי סטודנטים שלמדו אצלו באוניברסיטה חושבים ומתנהגים בצורה ילדותית. הוא החליט לבחון את הסוגיה באופן אמפירי וערך מאות סקרים וראיונות מקיפים עם צעירים בגילאי העשרים. הם התבקשו לענות על שאלות שעסקו בשורה של נושאים: הורים, זוגיות, מין, לימודים, דת, תקוות, פחדים ועוד.

אחד הממצאים המפתיעים שעלו במחקריו היה האמביוולנטיות של הצעירים בנוגע לכניסתם לעולם המבוגרים. 60 אחוזים מהנשאלים הודו שהם "מרגישים בוגרים ולא בוגרים בו־זמנית". הנה כי כן, אם בדורות קודמים הגעה לבגרות נתפסה כהישג, כלומר כמשהו שצריך לשאוף אליו, אצל צעירים בימינו היא נתפסת כסוג של כלא - כלומר, השלב שבו מתמסדים ומאבדים את החופש והכיף - שלב משעמם שעדיף לדחותו ככל הניתן. זה שינוי דרמטי, שכן העשור השלישי בחיים,

שהוקדש בעבר לתהליך ההתמסדות (נישואים, ילד ראשון והתחלת קריירה מסודרת), נדחה. ארנט כינה את השלב החדש בשם הקולע "התעוררות לבגרות" (Emerging Adulthood).

• עדכון מושגי הבגרות

לפי נתונים של הלשכה לסטטיסטיקה של ארצות הברית, בשנת 1960 עברו 77 אחוזים מהנשים ו-65 אחוזים מהגברים את כל חמש אבני הדרך של ההתבגרות עד שהגיעו לגיל שלושים (סיום לימודים, יציאה מהבית, הגעה לעצמאות כלכלית, חתונה והבאת ילדים). בשנת 2000, קצת פחות מ-50 אחוזים מהנשים וכשליש מהגברים עשו זאת עד אותו הגיל.

אפשר כמובן לטעון שכל הרעיון של חמש אבני הדרך לבגרות רלוונטי פחות למציאות הדינמית היום. חלק מהצעירים כיום בוחרים שלא להתחתן או להביא ילדים לעולם, אחרים משקיעים בבניית קריירה שנים רבות לפני שהם מתחייבים לבני זוג, ויש כאלה שקודם מולידים ילדים ומאוחר יותר מתחתנים (אם בכלל), חוזרים ללימודים לאחר עבודה, וכדומה. כל זה כנראה נכון, אבל עדיין לא מסביר מדוע צעירים בגילאי העשרים והשלושים היום נראים ומתנהגים כמו ילדים.

תיאורטיקנים בתחום האבולוציה העלו את הטענה שההתפתחות המוחית של הצעירים בעולם המערבי מתעכבת כיוון שהם אינם עוסקים במלאכות שדורשות הכשרה מעשית, אלא בעיקר לומדים וסופגים מידע. לכן המערכות המוחיות שאחראיות על התפקוד המעשי העצמאי מתפתחות לאט יותר והדבר יוצר שלבי ביניים חדשים.

יתרה מזאת, מדעני המוח הניחו בעבר שהמוח מפסיק לגדול בערך בגיל שש-עשרה, עם סיום הצמיחה הפיזית. אבל בעקבות מחקרים עדכניים נמצא שהוא ממשיך "להתבגר" גם לתוך שנות העשרים ומגיע לבשלות מלאה לא לפני גיל עשרים וחמש.

אבל מעבר לטיעון הביולוגי האמפירי, ייתכן שבעולם שתוחלת החיים בו מתארכת אכן נדרש לעדכן את מושגי הבגרות. ארנט לא ראה ב"ילדים המגודלים" סוג של "תקלה חברתית" וסממן של הידרדרות, אלא תהליך התפתחות טבעי של חברה פוסט-מודרנית שמחייבת את

האדם לתהליך הבשלה ארוך יותר. לדעתו ולדעת ממשיכיו במחקר ובייעוץ הפסיכולוגי, כשם שלפני מאה שנים שינויים כאלה הביאו להגדרת תקופת ההתבגרות, כך היום חל "שינוי בלוח הזמנים של ההתבגרות". בין התמורות התרבותיות שיוצרות את השינוי בלוח הזמנים של ההתבגרות, מנה ארנט את הצורך בלימודים ממושכים יותר (תואר ראשון ואפילו שני) כדי להשיג עבודות שבעבר היה ניתן לקבל גם ללא תואר אקדמי; את השינוי בהתייחסות החברתית לקיום יחסי מין לפני הנישואים, מה שמקטין את הצורך להזדרז ולהתחתן; את הפתיחות החברתית לחיים משותפים ללא חתונה ואת היכולת של נשים ללדת בגיל מבוגר יותר בגלל התפתחויות רפואיות.

למעשה, כאשר מתבוננים קצת יותר לעומק, אפשר לראות שתופעת ההתבגרות המאוחרת של דור ה-Y מורכבת ומסובכת יותר מכפי שזה נראה במבט ראשון. מדוע? משום שבתחומים פסיכולוגיים מסוימים הדור הזה דווקא מקדים להתבגר בהשוואה לדורות שקדמו לו. הנה כי כן, הצעירים הללו גדלו בעידן שטף המידע (אינטרנט וסמארטפון) ודברים שהיו נסתרים מילדים ומנערים לפני שלושים שנה, גלויים ופתוחים היום לכול.

אם חוסר בגרות פירושו תמימות וחוסר ידע, אין ספק שדור ה-Y הוא הדור הבוגר ביותר בתולדות המין האנושי. גם אם נרצה להסתיר מהם דברים, זה כמעט בלתי אפשרי. לא במקרה הם פיתחו סוג של ספקנות וצינינות מפוכחת, ששונה מאוד מהתמימות שאפיינה את הוריהם (כשהיו בגילם).

למעלה מכך, בעולם שבו המבוגר הוא כבר לא סמכות ידע אולטימטיבית ובמקרים רבים (למשל בתחום המחשבים) הצעיר יודע יותר מהמבוגר - הולכים ומתדלדלים המשאבים החברתיים שהגדירו "בגרות" והבחינו בין ילד למבוגר.

אולי צריך לראות את ההתבגרות האנושית כמונחים פחות ליניאריים וסכמתיים? אפשר שכל התפיסה הדיכוטומית-בינארית, של ילדות מצד אחד ובגרות מצד שני, צריכה לעבור רביזיה.

הספרות הסוציולוגית והפסיכולוגית גדושה בדוגמאות ובפרשנויות

לתהליך היטשטשות גבולותיו המוגדרים של שלב הנעורים ולהתפשטותם של "דפוסים נעוריים" לשלבי חיים אחרים (מבוגרים שמבקשים להיות מתבגרים וילדים שמבקשים להיות בוגרים). אם בעבר התנהגות של בגרות ויישוב דעת הוגדרה באמצעות מוסכמות ברורות בתחום הלבוש, הבילוי, השפה ותחומים רבים נוספים - הרי היום הציפיות בתחום ההתנהגות הגילית נעשו גמישות ודיפוזיות. במובן זה, הילדותיות המתמשכת של דור ה-Y איננה רק בחירה של ילדים שגודלו כאתרוגים, עטופים בפשתן של דאגה הורית, אלא ביטוי לשינוי חברתי ותרבותי עמוק.

ועדיין, חרף הסייגים שהוצגו לעיל, מהדהדות בחלל שאלות קשות. מאז פרסום מחקרו הראשון של ארנט הפכה תופעת הבגרות המושהית לסממן דורי מובהק, ולראשונה ניתנה לנו האפשרות לצפות בצעירים בני דור ה-Y שעברו את עשור ההתלבטות. מסתבר שלאחר שחצו את שנת השלושים לחייהם, מצבם של רבים אינו מזהיר. רבים מהם חיים בחוסר יציבות ובלחץ כלכלי קשה ובעיקר סובלים מבדידות, מחרדות ומחוסר ביטחון כרוני. האם באמת מדובר בשלב הכרחי באבולוציה החברתית? אם צעירי דור ה-Y יוצאים קצת "לא אפויים" מתנור החברות, אפשר שהדבר מבשר דקדנס תרבותי ולאוו דווקא שלב אבולוציוני.

מה שכבר ברור הוא, שאם אכן תקופת ההתבגרות מתארכת עד לסוף שנות העשרים ואפילו מעבר לזה - יידרשו התאמות חדשות בכלל המערכות החברתיות. בינתיים זה לא ממש קורה והדבר יוצר בעיות תפקוד קשות.

• הילד בן שלושים יש לו חוס גבוה

בעבר כללה תקופת ה"בין לבין" או ה"בינתיים" בישראל בעיקר את השירות הצבאי ואת הלימודים לתואר אקדמי או מקצועי. היום זו תקופה ארוכה של "התפרפרות" או "שמיטת חובות" שנמשכת עד שלהי שנות העשרים, ולעיתים אף הרבה מעבר לכך. היא מתאפיינת במעברים תכופים: דירות, עבודות, בני זוג ומצבי רוח. הקושי הגדול של דור ה-Y הישראלי עם "צו ההתמסדות" המערבי

הוותיק נובע מכך שהוא מתנגש עם שני הרגלים בסיסיים מאוד שלהם: ההרגל להיות סמוכים על שולחן ההורים וההרגל לבלות, והרכבה. למעשה, גדל בישראל דור של צעירים שמסרבים להתמסד. רבים מהמרווינים שלנו הודו בפה מלא שהכניסה לעולם המבוגרים מפחידה ומרתיעה אותם, ושהם רוצים להישאר ללא מחויבויות לפחות עוד פרק זמן (בדרך כלל לא מוגדר). במילים שלהם: "רוצה לעשות רק מה שאני אוהב, בלי מחויבויות של גדולים."

אחד הביטויים הפומביים הראשונים בישראל לתופעת הבגרות המעוכבת היה פזמונו הפופולרי של אהוד בנאי 'מהרי נא', שנפתח במילים: "הילד בן שלושים, יש לו חום גבוה / הוא שוכב על הספה בבית הוריו / כן, הוא בן שלושים, יש לו חום גבוה / הוא חוזר לחדר נעוריו". כאשר הפזמון הזה הושר לראשונה, רבים מהמאזינים הינהנו בחיוך למילים האוטנטיות ולא ממש הקדישו תשומת לב לבעיה החברתית שהוא שיקף.

הדים ממשיים לתופעה הסוציולוגית הזאת החלו להופיע בתקשורת הישראלית רק בשלוש השנים האחרונות. בקרב מדעני החברה הישראלים רק מעטים כתבו על בגרותו המושהית של דור ה-Y הישראלי. שתיקת המדענים הישראלים תמוהה על רקע העובדה שאחד מהמאפיינים הבולטים של הצבר הישראלי בעבר היה התבגרות והתחשלות בגיל צעיר. הנה כי כן, מתברר שאחת מתכונות היסוד בצופן הישראלי עוברת "מוטציה" ויש לכך השפעות תרבותיות עמוקות.

הילדותיות של דור ה-Y הישראלי ו"סירובם" להתבגר מתבטאת במכלול רחב של התנהגויות: הם נהנים מהומור בית-ספרי וצבאי גם בגילאי עשרים ושלושים, משמרים דפוסי שיח ילדותיים, נוטים לפתח תלותיות, מתקשים לקבל החלטות, לקחת אחריות ולפתח זוגיות יציבה, נוטים למצבי רוח קיצוניים ולחרדות, מתקשים לעמוד בלחצים ובעומסים נפשיים, מקבלים החלטות פזיזות, אינם דוחים סיפוקים וחיים את ה"כאן ועכשיו" ללא תכנון עתידי.

סימביוזה חדשה בין הורים לילדים

• אימוש ואבוש

הציפייה החברתית מהנער או מהנערה להפוך למבוגרים אחראיים קשה הן להורים והן למתבגרים, ומולידה רגשות סותרים. ההורים חפצים בהתבגרות תקינה של ילדיהם, אבל מתקשים לעכל את ההתנתקות מהם, ומזדהים עם קשיי הבן או הבת. המתבגרים שואפים להשיג עצמאות, חירות והכרה בהם כשווים בין שווים, אבל חרדים מהאחריות ומהלא-נודע. באופן כללי נחשב גיל ההתבגרות לתקופה מטלטלת, המלווה בקשיים נפשיים, במצבי רוח משתנים, בחוסר ביטחון עצמי ובהתלבטויות רבות.

המאפיינים הללו היו נכונים לכל הדורות, אך עושה רושם שאצל דור ה-Y והוריהם תהליך הפרידה ההדרגתית טראומטי מתמיד. מצבור של גורמים ונסיבות היסטוריות יצר מצב שבו הן הילדים והן הוריהם מתקשים לסייע זה לזה לצלוח את תקופת המשבר ונקלעים למעגל קסמים של תלות הדדית. ביטוי סמלי, משעשע או עצוב (תלוי בנקודת המבט), לתופעה הזאת אפשר למצוא בתרבות השיח.

דיבור מאנפף-מתיילד-מתפנק אופייני למתבגרים, רק שאצל צעירי דור ה-Y הוא נמשך גם לתוך שנות העשרים. הסיומת "ווש" שבה הם מרבים להשתמש משקפת את הסגנון הזה. בעבר היא היתה שכיחה בסלנג העברי בעיקר עבור שמות (גברוש, חנוש), אבל היום הצעירים מצרפים אותה למילים נוספות (בתוספת אינטונציה ילדותית) כדי ליצור אווירה כללית של חיבה, שמביעה סוג של התקרבלות בחיק הקרובים להם: אימוש, אבוש, סבתוש, סבוש וגם ה"יוש", פ"יוש, בת-מצווש, אינסטוש ופייסוש.

אצל הבנות בולטת גם הנטייה לסיים משפטים בסימני שאלה, מגמה שהתחילה כבר בשנות השמונים עם הביטוי "כזה כאילו?" הבריחה הלשונית מרצינות ומפורמליות מתבטאת גם בנטייה של רבים לאמץ דיאלקט רדוד ומוגזם, ללא עידונים ובלמים, כמו: דיייי! מהמממממ!!! לאאאאאא... שולתתת, פחחחחחח, שמטרתו בין

השאר לקבל תשומת לב ("צומי"). כמו ילד. ההורים לא רק שמקבלים באהדה את דפוס השיח הזה, אלא למעשה מחזקים אותו ופונים אל ילדיהם בני העשרים והשלושים בדרך שבה נהוג היה לפנות בעבר אל ילד קטן: נסיך, נסיכה שלי, מאמי (בסדר מאמי, טוב מאמי, ביי מאמי), חמוד, חמודות, מתוקה שלי, אהוב שלי, חיים שלי. כלומר נוצרת כאן ציפייה הדדית בין צעירים והורים, שמגשימה את עצמה.

• אין סיבה למרוד

הדורות שצמחו בישראל במאה העשרים התאפיינו במרכיב מרדני מובהק. הם העזו לבעוט במוסכמות היסטוריות מושרשות, והציעו אלטרנטיבות רעננות כמעט בכל תחום חברתי. דור הפלמ"ח ודור המדינה פיתחו את תרבות הקיבוץ ותנועות הנוער, שיצרו אלטרנטיבה למשפחה המסורתית הסגורה והעמידו אלטרנטיבה חילונית מודרנית לעולם הדתי והגלותי.

דור מלחמת ההתשה ויום כיפור מרד במסד הצבאי והפוליטי הוותיק, פתח את רוקסני הפוריטניות וייבא את בשורת הרוק'נרול והפמיניזם מחו"ל. הם גם יישמו את הגישה ההומניסטית האנטי-סמכותנית בבתי-הספר ובמשפחה ופיתחו את התקשורת הביקורתית והנשכנית.

דור בוגרי מלחמת לבנון הראשונה פרץ מוסכמות כלכליות וטכנולוגיות, פיתח את תעשיית היזמות הבינלאומית והרחיב את תרבות המחאה והביקורת בעיקר באפיק הפסיכולוגיסטי.

כל המרידות הללו היו כרוכות בלקיחת סיכונים ובמחירים אישיים, אבל היתה אז אווירה שיש עבור מי ועבור מה למרוד. דור ה-Y הגיח לעולם שבו הממסד כבר לא שמרן ונוקשה. הוא גדל באווירה תומכת, חברית ופלורליסטית בבית ובבית-הספר. רוב ההורים והמורים עושים היום את רצון הילדים ולכן כבר אין על מה להתריס ולהילחם. יתרה מזאת, ה-Yניקים גדלו באווירה מאוד אגוצנטרית, שבה כל אחד דואג בעיקר לעצמו ופחות לכלל או לדורות הבאים. הדבר משתקף בנטייה

של צעירים מהדור הזה לפסיכיות ארגונית ולהתנחמדות. הסתגלות שלהם נובעת מעוד שתי סיבות חשובות: ראשית, העולם הקפיטליסטי והגלובלי מציע גמישות רבה, הן בתוך הארגון והן בין ארגונים, לכן יש פחות מתח פנימי לשנות את המבנה הקיים. שנית, המרידה במוסכמות מחייבת אומץ ועצמאות. אבל חוסר הבשלות וחוסר הבגרות של דור ה-Y אינם מאפשרים להם לקחת אחריות ולהוביל.

ילדותיות כסגנון חיים

• הילדים המגודלים של 'סיינפלד'

יש הגורסים שתופעת ההתייחסות של דור ה-Y קשורה להשפעה מצטברת של התרבות האמריקנית על צעירים ברחבי העולם (בעיקר דרך הטלוויזיה והאינטרנט), שכן הילדותיות טבועה בתרבות זו. החברה האמריקנית היא חברת סֶפֶר, שנולדה עם אתוס של חירות - חירות של אנשים שפרקו כל עול ושעבוד וחלמו להגיע לירח. יתר על כן, האמריקאים הובילו את מהפכת הפסיכולוגיה המודרנית, ששיחררה בין השאר את הילדים.

תעשיית הילדות האמריקנית (פארקי שעשועים, גדג'טים, סרטי אנימציה והרפתקאות ועוד) הפכה לאחד המותגים האמריקניים הבולטים והוליווד הפכה את הילד והנער לגיבור תרבות. אבל דומה שמה שהחל על רקע מסחרי, הפך במחצית המאה האחרונה לתופעה תרבותית עמוקה יותר. אמריקה "התייחסה" וזה לא נעצר בדיסנילנד ובהוליווד.

תופעת "הילדים המגודלים" או "המבוגרים הילדים" לא החלה בדור ה-Y אלא כבר בדורות שקדמו לו, בעיקר בתרבות היאפית של דור ה-X. רמזים ראשונים לתופעה הזאת, שמהווה חלק מסגנון חיים כולל ומתפיסת עולם פוסט-מודרנית, הופיעו בסדרות הטלוויזיה האמריקניות שהוקרנו כבר בשנות השמונים - בעיקר בסדרות שעסקו בחבורת צעירים. אבל אין בכלל ספק שהסדרה בהא הידיעה ששיקפה את

התופעה ובמידה רבה שיכללה את המודל והפיצה אותו ברחבי העולם היתה קומדיית המצבים 'סיינפלד'.

גיבורי הסדרה הם צעירים אנוכיים וניהיליסטים, ששורדים את חיי היוםיום באמצעות תחמונים והומור. חלקם אינם עובדים כלל והם מנהלים את חייהם מהיום למחר, ללא יציבות וללא מטרה מוגדרת. באופן כללי קשה לדעת אם הדמויות של 'סיינפלד' הן ילדים מגודלים או מבוגרים שהתיילדו. מה שבטוח הוא שמדובר בגיבורים שאינם בוגרים ושמתייחסים לעולם כאל גן שעשועים ענקי. אז למה לא ליהנות, ולעזאזל המחר? תומס היבס (Hibbs), פרופסור לפילוסופיה בכוסטון קולג', טען שהדמויות של 'סיינפלד' נמצאות במצב של התבגרות נצחית, ושהמטרה שלהן היא להשיג את היתרונות של מבוגר תוך שמירה על מחויבויות מינימליות של ילד. מה שבאמת מצחיק (או עצוב), הוא שהתיאור הזה החל בהדרגה להתאים לדור שלם שגדל על 'סיינפלד'.

במילים אחרות, "הנבואה הווירטואלית" הגשימה את עצמה וסגנון חיים שנראה קודם על המסך הפך למציאות חיים. כך למשל, הנטייה של ה-Yניקים לחיות בלי חשבון, לעשות דברים בדחף של רגע ("כאן ועכשיו"), במקרים רבים ללא שיקול דעת מעמיק שמביא בחשבון השלכות עתידיות מהותיות (על עצמם ועל סביבתם). למשל, לעזוב עבודה יציבה (כי אני חייבת להתאווורר) לשכור דירה יקרה בעיר הגדולה (אף שאין לי תקציב), או לקיים יחסי מין לא בטוחים (אני יודע להיזהר).

• חוכמת הבייגלה

גם בספרות הישראלית של השנים האחרונות החלו להופיע גיבורים מדור ה-Y, שהקושי להתמסד הוא חלק מהותי מצורת החשיבה שלהם ומסגנון חייהם.

הספר שמשקף את תופעת הבגרות המעוכבת בחברה הישראלית בצורה העמוקה והאותנטית ביותר הוא ללא ספק רב-המכר של אילן הייטנר 'חוכמת הבייגלה'.

גולן, גיבור 'חוכמת הבייגלה', הוא בחור ילדותי בסוף שנות העשרים לחייו, המתקשה לחפש עבודה באופן רציני ולהתמיד בה. באופן

כללי הוא נוטה לקשרים אישיים שטחיים וליחסים עקרים עם נשים. הילדותיות קוסמת לו כי היא יוצרת חופש מהתחייבות, אבל המחיר כבד: בלבול, קשיים כלכליים ובדידות גדולה.

הספר יצא לאור בשנת 1998 בהוצאה עצמית, לאחר שהייטנר לא מצא הוצאת ספרים שתסכים להדפיסו. דומה שבמקרה של 'חוכמת הבייגלה' הקושי למצוא מו"ל היה קשור גם לפער הדורות. אפשר לשער שמה שנראה לעורכים המבוגרים וקמוטי הגבות כרומן ילדתי וקל דעת, נתפס בקרב הקוראים הצעירים כמסמך המייצג נאמנה את הביוגרפיה האישית שלהם. זו גם הסיבה לכך שרוב קוראי הספר היו בני דור ה-Y.

• חבורה מהסרטים

הקולנוע הישראלי אינו משופע בשנים האחרונות בסרטים מז'אנר הנעורים וההתבגרות. אפשר שהדבר קשור לעובדה שדור ה-Y הוא בעיקר דור של טלוויזיה ואינטרנט ופחות דור של קולנוע. ערוצי הטלוויזיה המסחריים, לעומת זאת, מלאים בסדרות שבמרכזן חבורות צעירים בכרך התל'אביבי, שאחד הסממנים שלהם הוא ילדותיות.

אחת הסדרות הפופולריות בז'אנר הזה היא הסדרה 'רמזור'. הקושי והחשש להתמסד הוא המוטיב המרכזי בסדרה ובא לידי ביטוי בשיר הנושא 'לא רוצה להתבגר' (מילים של יצחק כהן ומוקי): "אני לא רוצה לקבל החלטות / לקחת אחריות להתחשב בנסיבות / לדעת מה אמרו אתמול בחדשות / אנשים קטנים עם בעיות גדולות / אני לא רוצה להתבגר / להשלים להסתגל / לקבל את זה ולוותר / אני לא רוצה להתבגר."

• נשים כבגדי ילדות

לכאורה ניתן היה לצפות שדור שגדל בסביבה רווית דימויים חזותיים יפתח רגישויות בתחום. בפועל, קרה בדיוק ההפך. אף שבני דור ה-Y אוהבים מאוד להתלבש ומשקיעים בכך ממון רב ותשומת לב, שפתם החזותית שטחית ובמקרים רבים וולגרית. לבושם הטיפוסי גדוש בצבעים רעשניים ובצירופים שאופייניים לילדים ולנערות שטרם פיתחו עידונים

ותחכום: עומסים, צרימות והגזמות (בתחום הגוונים וההתאמה לגוף), כמו גם הדגשים במקומות הלא-נכונים. מה שנראה לעיתים כארוטיות מוחצנת או אפילו סוג של אירוניה (בגדים קצרים והדוקים מדי, שמלות וחצאיות בוכתיות, אוברולים של תינוקות, חולצות במבי ו"כוב ספוג" וכדומה), הוא למעשה סגנון לבוש ילדותי שנשאר עד גיל מבוגר. אביזרים וקישוטים שנמכרו בעבר בעיקר לבני ובנות טיפש-עשרה, נמכרים היום בהמוניהם גם לבני עשרים ושלושים - החל בקשתות לשיער וקוקיות עם בובות, דרך חולצות ותיקים עם פייטים נוצצים ודמויות מסרטים מצוירים ועד כיסויים קיטשיים לאייפון.

התופעה נעשתה כה בולטת ברור הזה עד שמומחי האופנה הדביקו לה את הכינוי ה"פדופילי" Toddlercore - שילוב בין המילה Toddler (פעוט) למילה Hardcore (טרנד שהוא הקצנה של מגמה). כוהנת הטרנדים הגדולה, לי אדלקורט (Edelkoort), כינתה את התופעה "אינפנטיליזם" בספרה 'Fetishism in Fashion'. לדידה, "השימוש בבגדי ילדים, בחיתולים ובכרטיס מחבקים מבטא את הצורך להיות מטופל ואת המשאלה שלא להתבגר. הדור הזה החליט להיות תינוק כל חייו."

אם הסדרה הפופולרית 'סקס והעיר הגדולה' הציגה נשים צעירות (מדור ה-X) המכורות למותגי לבוש והנעלה של מעצבי על, הסדרה 'בנות' מציגה נשים צעירות כיום (מדור ה-Y), שניכרות בטעמן הזול והילדותי להדהים (לא רק בשל קסרון-כיס). אחד המאמרים (מני רבים) שסקר את התופעה הופיע ב'ניו יורק טיימס'. הכותבת, קארן שוורץ (Schwartz), המחישה זאת במספר דוגמאות. כך לדוגמה, האנה, הגיבורה הראשית, לבשה קרדיגן מעוטר בעגבניות ביום העבודה הראשון שלה במשרד עורכי דין. ג'סה, חברתה הטובה, לבשה שמלה שקופה דקיקה וארוכה מעל תחתונים בוורוד לוהט כשהלכה לעבוד בתור בייביסיטר. "לעיתים קרובות", כותבת שוורץ, "התוכנית מפנה את תשומת הלב של הצופה אל 'פשעי האופנה' של הגיבורות, שמייצגים את הדפוס הדורי." אם יש אופנה שמשקפת במיוחד את העילגות החזותית של הדור הזה, זו האופנה העדרית של הפירסינג והקעקועים. הפירסינג מבטא מוסכמה שמעודדת להטיל מום בגוף האדם בשם היופי החיצוני

(היחסי). הקעקועים הם בעצם אוסף של קלישאות ממוחזרות, שדומות לציורים בספרי ילדים או קומיקס (דולפין, פרפר, מפלצת, מילים בסנינית וכדומה). הצעירים בוחרים אותם מתוך תפריטים סטנדרטיים, כמו שבוחרים סוג של פיצה או רוטב להמבורגר. הם מכורים ל"אופנה המונית" כשם שהם מכורים ל"מזון המוני". דומה שכל הרעיון לשרטט על הגוף ציור שלעולם לא נמחק הוא ילדותי בעליל.

• תחליטו בשבילי

הצעיר היהודי בישראל חווה בדרך כלל שלושה שלבים של הלם תרבות: הלם ההתגייסות לצה"ל אחרי התיכון (שמכונה בעגה המקומית "הלם בקו"ם"), הלם ההשתלבות בלימודים האקדמיים והלם הכניסה לעולם העבודה.

אם בעבר כלל הלם המעברים תקופה קצרה של "שינוי חיכוכי" עד להתאקלמות בתפקיד החדש וכניסה למסלול של חיים יציבים, היום מתרבים הדיווחים - הן מצד צעירים והן מצד "המבוגרים האחראים" - על תקופה ארוכה של "אסטרונוטיות" (צעירים מעופפים) וחוסר התאקלמות מתמשך.

רוב המומחים שראיינו לצורך מחקר זה הציגו דוגמאות מטלטלות לבעיות וקשיים חדשים ולא מוכרים בתהליך השתלבותם של צעירים בארגונים ממוסדים. הם פסיכיים באופיים, נוטים להילחץ (לעיתים גם פורצים בבכי) ולהיכנס לדיכאון ולשיתוק (חוסר אונים) כשעומס המטלות מכביד. בעיקר הם מתקשים בקבלת החלטות ובמציאת פתרונות לבעיות מקצועיות וגם אישיות. רבים אימצו לעצמם דרך "ערמומית" לעקוף את הקושי: הם "מסגרים" את הסוככים אותם (בעיקר ההורים, אבל לא רק), כלומר הם מבקשים מהם לקבל את ההחלטה במקומם. לעיתים הבקשה נעשית באופן ישיר ומפורש ולעיתים זה נעשה באמצעות שאלות עקיפות או אמירות בסגנון "מה היית עושה במקומי", "מה לדעתך האופציה היותר טובה" וכדומה. קשה להם גם להיחשף לביקורת, לעמוד בלוחות זמנים, במאמץ נפשי וגופני ארוך טווח ובהתחייבויות. הם גם נוטים לדחות מטלות קשות לעתיד בלתי נראה ולעזוב את המסגרת בדחף של

רגע. באופן כללי הם מתקשים בדחיית סיפוקים (תרבות של "בא לי") ושקועים ב"כאן ועכשיו", כמו ילדים. הכול כמובן בהכללה רחבה מאוד, שמקפחת מן הסתם את יוצאי הדופן.

מה הסיבות לתופעה הזו? להלן כמה תשובות אפשריות:

מגוון מעיק. אפשרויות הבחירה הפתוחות בפני צעירים בחברת השפע המודרנית רחבות ומבלבלות מאי פעם. התחושה המקננת בכולנו, ובעוצמה רבה יותר בקרב צעירים, היא שבכל בחירה יש גם ויתור ואולי החמצה. זה יוצר שיתוק, ובמקרים רבים צורך שאחרים יכריעו בעבורך. **אבא ואמא יסדרו הכול.** דור ה-Y גדל להורים יזמים ועצמאיים כנשמתם - אנשים שפיתחו מיומנות גבוהה בפתירת בעיות ולקחת אחריות. הנטייה של ההורים הללו היא לפתור בעיות לא רק עבור עצמם והוריהם אלא גם עבור ילדיהם הבוגרים. הם משרדים: אל תדאגו, בואו אלינו ואנחנו כבר נתיר לכם את הפלונטרים בזריזות וביעילות. כך קרה שמבלי ששמו לב לכך, ההורים הנדיבים "סירסו" את ילדיהם ומנעו מהם חישול חשוב לחיים.

הדור שנולד עם סלולרי ביד. זה הדור הראשון שגדל מרגע לידתו עם סלולרי אישי. הטלפון הצמוד מאפשר להיוועץ עם "חבר טלפוני" בכל עת ומכל מקום ומפחית באופן משמעותי את הצורך, ולכן גם את הניסיון המצטבר, בהכרעות עצמאיות. הפיתוי להתייעץ עם אנשים זמינים (בעיקר עם ההורים) הוא גדול כל כך, שבמקרים רבים הוא משחרר כליל מפתרון עצמאי של בעיות. בעיקר הוא מונע מה-Yניקים להגיע להחלטות הכרוכות בסיכונים ובמחירים אישיים.

בשל הנגישות הסלולרית, אפילו המסגרות הישראליות המשמעותיות ביותר ברכישת עצמאות ("צה"ל ו"הטיול הגדול") מאבדות מהאפקטיביות שלהן. שהרי, בכל נקודת משבר, בכל צומת של החלטה, בכל זמן של התלבטות, כבר אינך לבד ויש תמיד מישהו שיוכל לחלץ אותך מהמצר ולשחרר אותך בעקיפין מלשאת באחריות. ההורים מצידם, לא רק שנענים לכל שיחה של הילדים בכל שעה משעות היום, אלא גם יוזמים שיחות תכופות כדי להתעדכן ("מה קורה, איפה אתה, מתי אתה חוזר") ולהיות בשליטה. בכך הם מחזקים את ההתניה הסלולרית של ילדיהם

ומגדילים את חוסר הביטחון שלהם ביכולתם לקבל החלטות. הורים חדורי חרדה. כיוון שהילד זמין להורים וכיוון שרמת החרדה לגורלו עלתה, במקרים רבים ההורים הם אלה שיוזמים את המעורבות האינטנסיבית בהחלטות של ילדיהם. הם מרבים להנחות אותם בכל צעד ושעל ומקבעים את התלות ההדדית. אחת האמהות סיפרה לנו במבוכה ובכנות נוגעת ללב שהנחתה בזמנו את ילדתה בת העשר להכין מנה חמה. ולא זו בלבד, אלא שהיא התקשרה אליה כעבור דקה כדי להזכיר לה שהמנה המחוממת כבר מוכנה לאכילה.

שקט, חושבים. דור ה-Y הוא דור שמיעט לחוות בילדותו סיטואציות שבהן נותר לבד עם מחשבותיו. גם בזמן שהיו לכד הם הוקפו בגירויים דיגיטליים. כיוון שמחשבות, רעיונות ותוכניות צצים ומתפתחים בדרך כלל באמצעות תהליך של התבוננות חיצונית ופנימית ובעיקר באמצעות ריכוז לאורך זמן - נוצר אצל הצעירים חסך. מי שסובל מ"הפרעת קשב" ואינו מסוגל להתכנס לתוך מחשבותיו כדי לנתח מציאות, יתקשה גם בפתרון בעיות מושכל ועצמאי.

לחוסר העצמאות של דור ה-Y השלכות מרחיקות לכת על כל המערכות החברתיות ובעיקר על אלה המבוססות על גיוס כוח אדם צעיר: צבא, אוניברסיטאות ומכללות וכמובן גם מקומות תעסוקה. אם בעבר המערכות הללו הניחו שהן מגייסות לשורותיהן צעירים ברמת בגרות מסוימת, בהדרגה מתחוויר להן שמחזורי הגיוס החדשים כוללים צעירים רבים עם מוכנות נפשית נמוכה מבעבר. אם "הארבעים של היום זה העשרים של פעם", כפי שנטען בארצות-הברית, נדרשת חשיבה מחדש על זהותו ויכולותיו של המגויס הצעיר ובמשתמע גם על הדרישות המסורתיות מטירוניהם בצה"ל, מסטודנטים בשנה א' וממועסקים חדשים בארגון.

• "הבטחתם לי"

לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ד, פירסם Ynet סדרת מאמרים שעסקה באכזבה של צעירים מהתואר האקדמי, שלא קונה להם כביכול משכורת גבוהה ואפילו לא עבודה יציבה, כפי שציפו.

אין ספק שיש בקובלנות שביטאו הצעירים הד למשבר הכלכלי המעמיק ואולי גם מחאה מוצדקת על שוק מניפולטיבי ונצלני, שזורק אותם לעתיד מעורפל. אבל המחאה הזאת, ובעיקר הדרך שבה היא מנוסחת ("הבטחתם לי" ולא קיימתם, ולכן אני תקוע), משקפת גם תובענות נרקיסיסטיות, ובעיקר תפיסה נאיבית כאילו החיים מתנהלים על פי תוכנית בהזמנה. הלווא בגיל הזה אדם בוגר אמור לקבל החלטות מושכלות בעצמו ולהגשים את שאיפותיו בדרכים עצמאיות, גם אם הן לא תמיד קלות להשגה וגם אם השוק לא תמיד מסביר פנים ומערים מכשולים על הדרך. אפשר שמסתתר כאן מרכיב ילדותי נוסף: תמימות והיעדר ביקורת כלפי מיתוסים של הצלחה. דור שגדל על פרסומות משטות ובעיקר על תרבות האינסטנט מצפה להגיע להצלחה מיידית וללא מאמץ גדול.

דכדוך דורי

בראיונות שערכנו עם מבוגרים, שבאים במגע עם צעירים בני ימינו (הורים, מורים, מעסיקים, יועצים, מטפלים ועוד), חזרה ועלתה הטענה שהם מאושרים ושמחים רק למראית עין. רבים תיארו אותם כנתונים למצבי רוח משתנים וכמי שחווים לעיתים קרובות תחושות של ייאוש וחוסר טעם בחיים.

ואכן, מחקרים קליניים מראים כי בדורות האחרונים נפוץ הדיכאון בגילים צעירים יותר ומגיע אפילו לשחר הילדות. בשנת 2006 פירסם מגזין 'טיים' כתבה על הדיכאון של בני נוער. בכתבה הוצג סקר של הממשל, ששאל תלמידי תיכון אם בשנה האחרונה הם "הרגישו עצובים וחסרי תקווה כמעט כל יום במשך שבועיים או יותר ברצף, עד שהפסיקו לבצע חלק מפעילויותיהם הרגילות" (הגדרה מקובלת לדיכאון). מספר מדהים של 29 אחוזים מבני הנוער בכלל ו-36 אחוזים מהבנות בפרט השיבו בחיוב על השאלה הזאת. אמנם לא סופקו נתונים השוואתיים, אבל סביר להניח ששיעור כה גבוה הוא תופעה חדשה.

על פניו זה נראה מוזר שבני דור ה-Y סובלים היום כל כך. הרי יש להם

כל כך הרבה יתרונות שלא היו בדורות קודמים: תקשורת משוכללת (סלולרי, טלוויזיה רב ערוצית, אינטרנט), מצאי בידור אינסופי, פתיחות דמוקרטית וחופש אישי גדולים מאי פעם, רמת חיים גבוהה (חרף כל הקשיים), הורים תומכים ועולם גלובלי שפותח גבולות ואופקים. אבל אולי זה בדיוק שורש הבעיה.

להערכתנו חברו כמה גורמים שמגדילים את פוטנציאל הדיכאון והכרוך של הדור הזה:

תנודות במצב הרוח. זהו דור ילדתי יותר ולכן נתון יותר ל"מודיות". שכיח לראות אותם מצד אחד חוגגים בפרץ של שחרור ואושר בפאבים ובמסיבות ומצד שני שקועים בכרוך בשל מצוקות הקיום.

החיים בישיבה. זה דור פעיל פחות מבחינה גופנית. תנועה וספורט הם קריטיים לבריאות גופנית ונפשית כאחד. העיסוק בספורט לא רק עוזר לצמצם את הנזק שגורם הלחץ, אלא גם מפחית נקודתית את הסטרס על ידי שחרור אנדרופין, מרגיע ויוצר שקט נפשי.

לבד בוד. שיעור הרווקות הגבוה במיוחד בקרב בני עשרים ובני שלושים בדור הזה תורם לכרוך.

עושים הכול ולא כלום. פסיכולוגים מצביעים על תופעת ה"מולטי טסקינג" (הצורך לעשות כמה פעולות במקביל) ועל היעדר ריכוז כגורמים שיכולים לפגוע באושר ולהגדיל את פוטנציאל הכרוך. טבעי אפוא שהדור הדיגיטלי ביותר בעולם יהיה גם המדוכך ביותר.

חוסר יציבות כלכלית. בניגוד להוריהם, שגדלו בזמן של צמיחה, דור ה-Y נקלע למשבר כלכלי גלובלי עם כניסתו לשוק העבודה.

החיים כסרט אימה. דור ה-Y הישראלי נחשף בילדותו למראות טראומטיים (בעיקר דרך התקשורת) והדבר יצר אצלם תחושות של חוסר אונים, פסימיות, חרדה ודיכאון.

סף שבירה נמוך. זהו דור שמצד אחד נתון ללחצים אדירים להצלח ולהגשים את עצמו (כחלק מחברה הישגית ואינדיבידואליסטית) ומצד שני חסר עצמאות ובעל חוסן נפשי נמוך (בין השאר בשל גוננות היתר של הוריהם). באופן כללי נמצא מתאם הפוך בין רמת החוסן האישי והקהילתי לבין שיעורי הדיכאון.

הדיכאון כציפייה שמגשימה את עצמה. החשש הילדותי מפני ההתבגרות והרצון שהסביבה (בעיקר ההורים) ימשיכו לגונן עליהם יוצרים מעין דיכאון מלאכותי, שהוא במקרים רבים מניפולטיבי (באופן מודע ובלתי מודע) - כלומר הוא מגדיל את הצורך של ההורים לגונן על ילדיהם.

רק בעצמי לעסוק ידעתי. קשה להימנע מהתחושה שיש אלמנט מעט נרקסיסטי (שגם הוא ילדותי) בדיכאון, כלומר עיסוק וחיטוט בלתי פוסק בעצמי. אדם שמרוכז בעצמו נעשה שבוי בכאביו. העיסוק בעצמי ולא בזולת משבש גם את התפיסה הפרופורציונית של החיים.

הריקנות שבשפע. זהו דור שגדל בתרבות השפע ולא ידע מחסור, לכן המוטיבציה שלו לשנות את העולם נמוכה יותר ואיתה גם נחלשת חדות החיים.

אין כבר מה לחדש. הוריהם של ה-Y ניקים חוללו את מהפכת המחשב ששינתה את העולם ללא הכר. לדור שבא אחריהם כבר אין את הריגוש של כיבוש פסגות חדשות - של יזמות בקנה מידה היסטורי. עליהם גזר שר ההיסטוריה להרחיב את הקיים ותו לא. יתרה מזאת, בעולם של תעשיות ענק זריזות, גם אם כבר חשבת על משהו חדש, סביר להניח שמישהו אחר הקדים אותך וגייס את המשאבים הנחוצים. זאת תחושה מייאשת שמייבשת את התשוקה ליוזם.

הדשא של החבר. הרשתות החברתיות מבליטות את ההצלחות ואת ההנאות ופחות את הקשיים והכישלונות. כך נוצרת תחושה מדומה ומעיקה ש"כולם חיים טוב חוץ ממני".

(לא) יכולים לעשות הכול. כשילדי דור ה-Y היו קטנים, הוריהם הבטיחו להם שהם מיוחדים ו"שיוכלו להיות מה שהם רק רוצים". כיוון שהמציאות שונה בדרך כלל מההבטחות היא יוצרת מפחי נפש.

דיכאון של אופנה. כמה מהמרוויינים שלנו טענו כי הדיכאון הפך בדור הזה לסוג של טרנד - באופנה ובמוזיקה. גיבור התרבות הראשון שעשה בזה שימוש היה הזמר אביב גפן. מוטיב הסבל והדיכאון בלט בפזמונים שכתב ובראיונות שהוא העניק לתקשורת, וסייע לו לעצב תדמית מושכת בקרב צעירי דור ה-Y.

יתרה מזאת, דור ה-Y גדל בתקופה שבה קל יותר להודות בדיכאון. גם

התרופות האנטי־דיכאוניות השילו את הסטיגמה ונעשו נגישות יותר. מצד אחד, התרופות שיפרו את חייהם של אנשים רבים ושיחררו אותם מכבלים מכבידים. מצד שני, בעידן שבו כדורים נגד דיכאון מקבלים מעמד של ויטמינים, להיות צעיר ומדוכא זה כמעט "נורמלי" ואפילו סקסי. יש הרואים בטיפול התרופתי נגד דיכאון ביטוי לתרבות האינסטנט המערבית - שמפיצה את האשליה שאפשר להקל על סבל נפשי בזמן ובמאמץ מינימליים. מאחורי התופעה עומדת גם "תעשיית האושר" האמריקנית. למרבה הצער, הראשונים שהולכים שבי אחר הפיתוי הם הצעירים. התקווה שלהם להעלים את הסבל ולגעת באושר היא גם המאץ להתרסקותם.

הגוזלים מסרבים לעוף מהקן

• דור הבומרנג

התופעה של צעירים שאינם עוזבים את הבית היתה מוכרת במשך שנים רבות בעיקר באיטליה וזכתה לכינוי "במבוצ'יוני", ובתרגום לעברית: "ילדים מגודלים".

אבל מה שהיה טיפוסי בעיקר לאיטליה הולך ומתפשט בדור הזה למדינות רבות בעולם. בהשוואה שנעשתה בארצות־הברית בין דור ה-X לדור ה-Y לגבי מגורים עם ההורים, נמצא ש-37 אחוזים מדור ה-Y גרים עם ההורים בהשוואה ל-12 אחוזים בלבד מדור ה-X שגרו בזמנו עם הוריהם (הנתונים על דור ה-X הם מ-1989).

מיליוני הבוגרים ברחבי העולם, שלא יוצאים מהבית, כבר זכו לכינויים מיוחדים במדינות שונות - רובם ברוח ביקורתית: בארצות־הברית הם מכונים "ילדי הקנגורו" (נישאים בבטן של ההורים) ו"דור הבומרנג" (בני המעמד הבינוני שבסיום הקולג' חוזרים לגור אצל מאמי ודאדי). הם נתפסים כמי שיוצרים עם חזרתם את "הקן הצפוף" או "משפחות אקורדיון" (המשפחה מתרחבת כדי לקלוט את הילדים שחזרו). באנגליה הם מכונים "קיפרס" - ראשי תיבות של Kids in Parent's

Pocket Eroding Retirement Saving, כלומר: ילדים בכיסי הוריהם, ששוחקים את חסכונות הפנסיה. התופעה בבריטניה כה נרחבת עד שהממשלה העניקה לה הגדרה פורמלית משלה: NEET – Not in Education, Employment or Training (צעירים שאינם עובדים, אינם לומדים ואינם נמצאים בהכשרה מקצועית).

היפנים מחלקים את האוכלוסייה הזאת לשתי קבוצות: "פרזיטו שינגורו" ("טפילים/ות רווקים/ות") הם אלה המסרבים לעזוב את הבית, לא עובדים ועול פרנסתם על ההורים; ו"היקיקומורי" שהם "המסתגרים" – צעירים, בעיקר בנים, המתבצרים בחדרם, הופכים יום ללילה, וחיים רק סביב המחשב והסלולרי.

הבעיה החריפה עד כדי כך, שבשנים האחרונות פורסמו לא מעט כתבות ומאמרים המופנים להורים מיואשים, ובהם טיפים והנחיות כיצד למנוע מ"ילדי הבומרנג" להשתקע חזרה בבית.

בישראל המצב אינו שונה בהרבה. לפי 'דוח מצב המדינה' ל-2012 של מרכז טאוב, בשנים 2009-2010 התגוררו 19 אחוזים מבני 25-34 בבית ההורים. זאת בהשוואה ל-14 אחוזים בשנים 1995-1999. בעברית תורגמה התופעה למושג "תסמונת הקן הבלתי מתרוקן".

מהמחקר שלנו עולה כי גם כשהצעירים הישראלים כבר עוזבים את הקן לזמן קצר, אמא ואבא נשארים ברקע. במקרים רבים הילדים מקיימים קשר יומיומי רציף עם הבית וזוכים לאספקת כל או רוב "השירותים" הישנים: כביסה, אוכל, גיהוץ ו"דמי כיס" מורחבים.

הקשר ההדוק עם ההורים נשמר גם במהלך הטיוול הגדול למזרח הרחוק ולדרום אמריקה. כמעט כל התרמילאים יוצאים עם סמארטפון ומעדכנים את ההורים לעיתים תכופות. בכך הם הופכים את ההורים למעין שותפים פעילים בטיול ונשארים מחוברים לקן המשפחתי גם בחו"ל – באופן וירטואלי. בשנים האחרונות הורים רבים גם חוברים לילדיהם לחלק מהטיול או לכולו. כך קורה שמסורת של רכישת עצמאות מאברת מתפקידה והופכת להמשך התלות.

גם התופעה של זוגות צעירים, המתגוררים בבית ההורים או בקרבתו, נעשתה שכיחה יותר בשנים האחרונות.

הנה כי כן, אם מתקיים היום מרד דורי כלשהו, זהו מרד בהיפוך תפקידים: יותר ויותר הורים מואסים לאחרונה ב"התעלקות" של ילדיהם ומסמנים להם את הדרך החוצה (לרוב באופן עדין ומרומז, אבל לעיתים גם באופן מפורש ותקיף יותר). שמענו מלא מעט הורים התבטאויות מהסוג: "אני לא רוצה לממן אותם"; "לא רוצה לראות את הפנסיה שלי נעלמת"; "רוצה שהם כבר ייצאו מהבית"; "אני את שלי עשיתי"; "גם לי מותר לחיות ולבלות!..."

• מדוע הם לא עוזבים את בית ההורים?

התארגנות אחרי שירות צבאי. בניגוד לארצות־הברית, שם נהוג שהילדים עוזבים את הבית לטובת הלימודים בקולג', בישראל החזרה הביתה בתום השירות הצבאי נראית טבעית לכל הצדדים: ההורים שמחים ש"הילד" יצא בשלום מהשירות המפרך והמסוכן, והם מרגישים צורך לפנק אותו, להזין אותו ולהחזיר לו את תחושת היציבות וההגנה, ו"הילד" (החייל המשוחרר) שמח לחזור לבית החם והמפנק.

תקופת הלימודים. על פי מומחים שאיתם שוחחנו, עולה שבתקופת הלימודים מתחילה להיבנות תלות כרונית של הילד בכסיס־האם. הורים רבים רואים בלימודים האקדמיים של ילדיהם מטרת־על בחיים ומדד חשוב להצלחתם החינוכית. לכן במקרים רבים הם מממנים את שכר הלימוד ומאפשרים לילדיהם להתגורר בדירה המשפחתית ללא השתתפות במימון הוצאות שוטפות. הם אינם ששים לראות את "הבן יקר" יורד ברמת החיים שהורגל לה וחי בדירה קטנה ועלובה ובתקציב מצומצם. הם רק שוכחים שכך חיו הם בעצמם בראשית דרכם ועד כמה זה חישל אותם.

גם סיומו של התואר הראשון לא בהכרח מבשר על פרישת כנפי הגוזלים. במקרים רבים המשכורות הראשוניות (4,000 שקלים נטו בממוצע) מספיקות לרמת חיים עצמאית מינימלית ביותר ובוודאי לא ניתן לשכור בעזרתן דירה במרכז ולבלות "כמו שצריך". הגורמים הללו משאירים את הילדים עוד קצת בבית, ולפעמים ה"עוד קצת" נהפך לשנה ועוד שנה. כש"הילד" מגיע לשלהי שנות העשרים לחייו ההורים

מתחילים לדאוג, אבל באופן אירוני בשלב הזה היציאה מהבית נעשית קשה יותר, בשל ההרגל לגור ללא שותפים ובתנאי לוקסוס.

מדחיקים את הקץ. התארכות תקופת חיפושי הדרך יוצרת מצב שבו פחות ופחות ברור לצעירים ולהוריהם מתי "מסתיימת ההתבגרות" ומתי עליהם להתחיל לדאוג לעצמם. צעירים רבים פשוט מדחיקים את התשובה לשאלה הזאת, מתוך הנחה שדברים כבר יסתדרו מעצמם, ולכן נשארים זמן רב בקן ההורים.

קשה להם. רבים מהצעירים היום מאובחנים כסובלים מקשיי למידה, קשיי ריכוז וקשיים בהסתגלות. הדבר גורם להורים רבים לחששות באשר למסוגלות המעשית של ילדיהם להשתלב בחיים העצמאיים. לכן הורים רבים מלכתחילה מאפשרים לילדיהם תקופת ביניים ארוכה של "שחרור חלקי של החבל", שכוללת מצד אחד עבודה או לימודים ומצד שני המשך תמיכה נפשית וחומרית. מן הסתם נוצרת כאן נבואה שמגשימה את עצמה, כלומר: ההורה מצפה שהילד לא יסתדר בשל מגבלותיו ומשדר לו זאת בעקיפין, והילד מצידו קולט ומממש את הציפייה הזאת.

יקר להם. יוקר המחיה ותקופות ארוכות של אבטלה מאלצים את הצעירים להישאר בבית ההורים או לשוב אליו אחרי תקופה קצרה בחוץ. החיים היומיומיים נעשו יקרים מדי, הן משום שההוצאות השוטפות תפחו (סלולרי, אינטרנט, שכר דירה, מזון ועוד) והן משום שתרבות הפנאי אינה נתפסת על ידי הצעירים כמותרות, אלא כצורך קיומי בסיסי. **נמל מבטחים בים הסוער.** העלייה בגיל הנישואים דוחה מטבע הדברים את היציאה הסופית מהבית. במקביל, העלייה בשיעור הגירושים מחזירה רבים מדור ה-Y לחיק המשפחה התומכת. בית ההורים מספק לצעירים יותר ממרחב פיזי שיקלוט אותם בכל מצב. אנשים רבים נקלעים היום למשברים כלכליים ולתקופות מעבר מטלטלות: פיטורים, מעבר בית ועיר, פרידה מבני זוג ועוד. כדי לצלוח תקופות אלה הם זקוקים לנמל בית שיוכלו לשוט אליו כדי לתדלק ולצאת שוב לאוקיינוס הסוער. בית ההורים מספק את הצורך הזה.

כשהנסיך והנסיכה עוזבים את הארמון ומשרתיו. ישראל, כמו איטליה

וספרד, היא חברה משפחתית שבה ההורים קצת "שפוטים" של ילדיהם ולהפך. למעשה, רבים מצעירי דור ה-Y גדלו להורים שהתייחסו אליהם כאל נסיכים ולא דרשו מהם דבר: לא לפנות את הכלים מהשולחן, לא לשטוף כלים, לא לעשות כביסה, לא להחליף מצעים ואפילו לא לסדר את חדרם הפרטי. צעירים רבים מתקשים לוותר על השירות המפנק הזה ולכן הם לא ממהרים לעזוב לדירה משלהם.

גם הירידה החדה ברמת החיים (בעקבות ההתנתקות מבית ההורים) מעיקה על צעירים רבים, לכן כאשר הם יוצאים בפעם הראשונה החוצה הם חווים הלם, שבמקרים רבים מחזיר אותם בבהלה לחיק המשפחה.

אמא יש רק אחת. בכמה ראיונות שערכנו שבה ועלתה בפי הבנים-המרואיינים (בעיקר מרקע מסורתי) הטענה שבנות אינן מוכנות היום לעשות את מה שהאמהות שלהן עשו עבור אביהן בעבר, כלומר לשרת את הבעל. הבנים הללו מודים כי הם מוצאים את עצמם חסרי אונים, ולכן "אין להם ברירה" אלא ללכת לאישה שכן מוכנה לבשל, לגהץ ולכבס עבורם, קרי: האמא (ולעיתים גם הסבתא), שהיא גם מעין חברה ובמקרים רבים סוג של "שפחה מרצון".

יש מקום לכולם. המעבר לדירה עצמאית שיקף בעבר את הצורך העז של צעירים לחיות במנותק מהוריהם, שנבע בעיקר מפערי דורות בסגנון החיים ובהשקפת העולם ורצון להיות עצמאי ולזכות בפרטיות. אבל היום להורים ולילדים יש השקפת עולם וסגנון חיים דומים - מה שמקטין את הצורך להתנתק.

הצורך פוחת גם בשל העובדה שדירות רבות מרווחות וכוללות חדר נפרד (ולעיתים גם שירותים נפרדים) לכל אחד מהדיירים. מגורים בבית ההורים דומים במובן זה למגורים בבית-מלון או בשכירות עם שותפים. ואם כבר "שכירות", עדיף ללא תשלומי שכר דירה וארנונה ועם שותפים "מתחשבים", שגם מצ'פרים אותך מדי פעם במסעדות, בגדים חדשים וכדומה.

יתרה מזאת, הדור הצעיר פחות חרד לפרטיותו בהשוואה להוריו. זאת, הן משום שבמילא הוא לא מסתיר דברים ומשתף אותם בפרטים אינטימיים, והן משום שהחברה המערבית מורידה בהתמדה את הצורך

בדיסקרטיות ומעלה את סף הבושה. לצעירים רבים אין בעיה להתגפף בנוכחות ההורים ובמקרים רבים זה אפילו לא מביך אותם לקיים יחסי מין בחדרם - בשעה שכל בני הבית מודעים לפעילות הזאת ולעיתים קרובות אפילו מאזינים לה בעל כורחם.

ההורים מתקשים לשחרר. כיוון שבין ה-Yניקים להוריהם נוצרו מעין קשרי חברות שהם מעבר לקשרים בין הורים לילדים שאפיינו דורות קודמים, הורים רבים מתקשים להיפרד מילדיהם ומאותתים להם במודע או לא במודע, שעדיף שיידחו את הניתוק למועד מאוחר יותר. התופעה הזאת מתחזקת על רקע שלוש סיבות: ראשית, המתחים הגוברים בין ההורים בתוך המשפחה. במקרים כאלה היחסים החיוביים עם הילדים מהווים משקל נגד ליחסים המתוחים והמעוררים עם בן או בת הזוג; שנית, יותר ילדים גרים היום עם אם חד-הורית (בעיקר גרושות). לכך יש השפעה כפולה. מצד אחד, הילדים רוצים לגונן על אמם, שבמקרים רבים נותרה לבד, פגועה ועם מעמסה כלכלית ונפשית כבדה, וחוששים שמא עזיבתם תותיר אותה בבית ריק. מצד שני, האם משרדת להם בעקיפין את המסר "אשמח אם תישארו עוד קצת איתי"; שלישית, משפחות רבות התרגלו לחיות בדירות ובבתים עם חללים גדולים ולכן כאשר כל הילדים עוזבים את הקן הבית הגדול נראה ריק במיוחד.

אטימות למצוקות הזולת. צעירי דור ה-Y גדלו בחברה אולטרה-קפיטליסטית, אולטרה-אינדיבידואלית וצינית, ומסיבה זו רבים מהם אימצו, כמו רוב האנשים סביבם, השקפת עולם וסגנון חיים אנוכי ונרקסיסטי. קל להם יותר לנצל את הזולת - בין שזה הבוס, בן או בת הזוג או קרוב משפחה. רבים מהם כלל אינם ערים למערכת היחסים החד-צדדית שתופעת הקן הבלתי מתרוקן משקפת, כלומר: קבלה יותר מנתינה. רבים גם לא מתעניינים במחיר שמשלמים הוריהם, כגון איבוד האינטימיות והזכות להיות עצמאי אחרי שנים ארוכות ואינטנסיביות של גידול ילדים, שלא לדבר על המעמסה הכלכלית.

חוסר העצמאות וה"אימפוטנטיות" של צעירים רבים מרחיבים את תופעת "הקן הבלתי מתרוקן" גם לשלב שאחרי הנישואים. זוגות רבים נשארים תלויים בהוריהם גם אחרי שהתחתנו. הפורומים של נשואים

טריים באינטרנט מלאים בדיונים בסוגיית העלות מול תועלת. מעטים דנים בבעיה האתית של התופעה (פלישה לפרטיות ההורים) ובחוסר הבגרות וחוסר העצמאות שהיא אולי משקפת. השיקול אם להישאר או לא להישאר מצטמצם בעיקר לתחום התועלתני.

תגובת נגד לניכור הקפיטליסטי. הנטייה הטבעית במערב היא לתפוס את תופעת הקן הבלתי מתרוקן באופן שלילי. אבל אפשר לראות את התופעה הזאת גם במשקפיים חיוביים, לאמור: מעין מגמה מאזנת, שבאה לתת מענה לניכור ולבדידות של החיים המודרניים. היא מכניסה בדלת האחורית, במידה רבה באופן לא מודע ולא מוצהר, את המשפחתיות והקהילתיות הישנות. הורים מעודדים את ילדיהם להישאר לצידם בין השאר על מנת שהם יהיו פחות מנוכרים ועזובים לעת זקנתם. למעלה מזה, כאשר הילדים נשואים, יכול לצמוח רווח הרדי נוסף ממגורים באותה דירה או בדירות סמוכות: מצד אחד הסבא והסבתא זוכים לראות את נכדיהם על בסיס יומיומי ומצד שני הם מקלים על ילדיהם, שעובדים שעות מרובות. אפשר שלפנינו ביטוי למגמה פוסט-קפיטליסטית, שמתבטאת בין השאר בהתקרבות בין הדורות ובחזרה לדפוס המשפחה המורחבת, שעדיין מקובל בחברות המסורתיות (כגון החברה הערבית).

צבא הגנה לילדים

הרצון לגונן על הילד הוא רצון טבעי ואוניברסלי, אבל העוצמה והאופן משתנים ממקום למקום ומעת לעת. הוריהם של דור ה-X (סבא וסבתא של דור ה-Y) בישראל העניקו לילדיהם חופש ועצמאות נרחבים למדי וגוננו עליהם בצורה מדודה. הם סמכו על הילדים והתערבו מעט מאוד בחייהם בבית-הספר, בתנועת הנוער ובוודאי בצבא. זה מה שאיפשר לילדיהם לרכוש עצמאות ולהתחשל. נכון, גם בדור ה-X היתה מוכרת תסמונת "האם הפולנייה", שחנקה את צאצאיה מאהבה ודאגה, אבל רוב הילדים לאמהות הדאגניות הללו נלחמו על עצמאותם. הדבר התאפשר בין השאר כיוון שבמשפחות רבות התהווה פער תרבותי גדול בין ההורים המהגרים לילדיהם הצברים. יתרה מזאת, הנחת העבודה של

הורי דור ה-X היתה שהמורים בבית-הספר, המדריכים בתנועת הנוער והמפקדים בצבא יודעים מה הם עושים, ועל כל פנים מומחים יותר מהם (רוב ההורים אפילו לא שלטו היטב בעברית). לעומת זאת, כאשר בני דור ה-X נעשו הורים, הם לא חשו בהכרח שילדיהם מופקדים בידיים טובות (או יותר נכון בידיים "טובות מספיק"). הדבר חיזק את הצורך שלהם להיות מעורבים, להגן ולגונן.

מסתבר שגוננות ההורים בעידן הנוכחי הולכת ומקצינה, חודרת לעוד ועוד תחומים ונמשכת גם כאשר "הילדים" (דור ה-Y) חצו את גיל העשרים והשלושים. התופעה הזאת נעשתה כה שכיחה ובולטת בעולם המערבי, עד שזכתה לכינויים "גוננות יתר" (Overprotective Parenting) ו"הורות הליקופטר" (Helicopter Parenting): הורים שחגים סביב ילדיהם כמו הליקופטר.

הציבור בישראל החל להתוודע לתופעה הזאת בעיקר בשני שדות: במערכת החינוך הממלכתית ובצה"ל. מעורבות ההורים במערכת החינוך מתבטאת בהיבטים רבים - החל בבחירת גנות ומורות, דרך פיטורי מנהלים שאינם מוצאים חן בעיני הוועד, ועד לתלונות של הורים על ציונים. מורים מתארים ויכוחים אינספור, "התמקחויות" ואף איומים של הורים כדי להעלות את הציונים של ילדיהם. התופעה התעצמה מאוד, ומשרד החינוך מקדיש לנושא דיונים רבים ומתלבט כיצד לנהוג בנדרון. אם התערבות ההורים בבית-הספר עוד נראית "טבעית", לאור מצבה העגום של מערכת החינוך, הרי ההתערבות הגוברת שלהם בענייני צבא והשירות הצבאי של "הילד" היא תופעה בלתי צפויה בעליל. הגיוני שהורים ידאגו לילדיהם המשרתים בצבא וינסו ככל האפשר להקל על חייהם התובעניים. זה מובן עוד יותר במדינה כמו ישראל, שבה רבים מהחיילים נמצאים בסיכון פיזי ונפשי ממשי. אבל נראה כי בעידן החרדה וההורות העוטפת המעורבות עלתה עוד מדרגה או שתיים.

הורים רבים חשים שתפקידם לגונן על ילדיהם גם במהלך השירות, והם נוהגים באותן אסרטיביות ולעיתים תוקפנות שבהן נהגו לפנות למורים ולמנהלים. רבים מרשים לעצמם לנהל משא ומתן פטרוני עם המפקדים על שעות שינה, על חופשות ואפילו על כללי בטיחות - דברים

שבעבר היו טאבו. הם אינם מהססים לפנות לדרגים בכירים, להגיש תלונות לנציב קבילות חיילים ולהפעיל לחץ על הצבא באמצעות כלי התקשורת.

מאז מהפכת הסלולרי ההורים מעורכנים על ידי ילדיהם החיילים באופן רציף וגם המפקדים נעשו נגישים מתמיד. במקומות מסוימים בצה"ל (בעיקר בבסיסי טירונים) הקשר עם ההורים מוסדר באמצעות נהלים פורמליים ובלתי פורמליים. כך למשל, הורים מקבלים את הטלפון של חמ"ל היחידה כדי שיוכלו להשאיר הודעה למ"פ. יש מפקדים שמוסרים ביוזמתם את מספר הטלפון האישי שלהם להורים, ומאפשרים להם להתקשר בכל עת. יש אף מפקדים שנעזרים בהורים. למשל, כאשר החייל מתנהג בצורה חריגה ויש צורך להתייעץ עם מישהו שמכיר אותו מקרוב. אבל עם כל הרצון הטוב, מפקדים רבים עדיין מתקשים להתמודד עם המצב החדש, ובפרט עם הורים היסטריים שמטרידים שוב ושוב. הורים מתקשרים היום למפקדים באופן סדיר ממגוון סיבות, מקצתן נראות כמעט הזויות: החל בבקשות לשחרור לצורך אירוע משפחתי, דרך תחנונים לביטול עונש לילד, ועד לבקשה למסור ברכת יום הולדת. אפילו תלונות על אי קבלה לקורס מופנות לצה"ל כמעט מדי שבוע.

את תופעת ההתערבות/המעורבות האינטנסיבית של הורי דור ה-Y בגורל ילדיהם בצה"ל אפשר לתלות בכמה גורמים:

צבא העם. צה"ל תמיד היה צבא העם, וההפרדה בין הצבא לאזרחות היתה מטושטשת. אולם במחצית שנות התשעים, עם התחזקות התרבות הדמוקרטית וירידת מעמדו של הצבא, הירק צה"ל את הקשר עם ההורים והשתמש בהם כחוליה מתווכת בין החיילים למפקדים. מפקדים רבים מברכים על מעורבות ההורים בחיי החיילים, מתוך הנחה שזו תורם לחייל ומגביר את ההזדהות שלו עם צה"ל.

הטלפונים הסלולריים ביטלו את הנתק של החייל ממשפחתו והוא נמצא איתם בקשר יומיומי. כאשר ההורה מעורכן בזמן אמת על מה שקורה לבנו או לבתו, הוא גם מגיב מהר יותר ובחריפות גדולה יותר כשהם במצוקה.

אפסנאות הורים. צה"ל נמצא כבר שנים במצוקה תקציבית, ואמצעים בסיסיים אינם מסופקים לחיילים. במקרים רבים ההורים משלימים את החסרים מכספם. רבים גם יוזמים תרומות חיצוניות ומארגנים מסיבות ופינוקים לחיילי היחידה. המעורבות הזאת מקנה להורים מעין זכות התערבות וברטיס כניסה לבסיס.

ירידה בדירוג האשראי. צה"ל ספג במהלך השנים ביקורת מצטברת והאשראי הבלתי מסויג שהיה לו נסדק. האסונות המצטברים (למשל אסון המסוקים) יצרו חששות וספקות בקרב ההורים. הם דורשים לקבל הסברים, דורשים שייערכו תחקירים, ואינם מוכנים עוד ליישר קו עם אתוס "צידוק הדין".

צבא לא קדוש. רבים מהורי דור ה-X היו מהגרים שלא הכירו את צה"ל ותרבותו (רבים גם לא שלטו בעברית). הם סגדו למנהיגות, ובכלל זה למנהיגות הצבאית, וקיבלו את דעתה כדברי אלוהים חיים. ילדיהם כבר נולדו בארץ. הם הרבה יותר ביקורתיים ואינם חוששים להביע את דעתם באסרטיביות לגבי כל מוסד, "קדוש" ככל שיהיה. למעלה מזה, חלק גדול מהורי דור ה-Y היו חיילים וקצינים בעצמם ושירתו במילואים ולכן הם חשים שיש להם ידע וסמכות לבקר "מבפנים". התקשורת מעודדת את ההורים להשמיע קול כיוון שהיא מעבירה את המסר ששתיקה ציבורית משמרת כשלים וליקויים ושהמפתח לתרבות ארגונית יעילה הוא שקיפות וביקורת.

"לקוחות" של הצבא. ייתכן שתפיסת "הלקוח" הקפיטליסטית משפיעה גם היא בכיוון המעורבות. ההורים מנהלים משא ומתן עם רשויות הצבא כפי שהם מנהלים משא ומתן כצרכנים מול חברת הסולר, קבלן השיפוצים או בית-הספר. הם אומרים: "אנחנו מספקים לצבא מוצר או משאב בדמות הבן או הבת, וכספקים יש לנו אפשרות להתמקח על תנאי האספקה מול המוסד."

אימת המשפט והתקשורת. החשש של צה"ל מפני ידם הארוכה של החוק והתקשורת יוצר לחץ גלוי וסמוי על מערכת הביטחון לשתף פעולה עם ההורים. המפקדים עושים כל מאמץ לרכך את הזעם ולמנוע הוקעה פומבית והסתבכות בהליכים משפטיים.

שמאל ימין שמאל. גם התפיסות הפוליטיות משחקות תפקיד. כלומר, יש לא מעט הורים שכבר אינם רואים בצה"ל ארגון מוסרי וצודק (בעיקר אלה המזדהים עם השמאל) ולכן קל להם יותר לבקר אותו ולמעשה לעודד את ילדיהם לא לציית ולא להסכים לכל דרישה.

מפקדים ללא סמכות. באופן כללי החברה הישראלית נעשתה פחות סמכותנית והיררכית. הקצינים תופסים את עצמם יותר כחברים של החיילים וכתוצאה מכך גם כחברים עקיפים של הורי החיילים. זה יוצר פתח למערכת יחסים שנותנת לגיטימציה לטשטוש גבולות ולהתערבות. "ילדי" צה"ל. אולי הסיבה החשובה ביותר למעורבות הגוברת של ההורים בשירות הצבאי של בניהם ובנותיהם היא התפיסה הרווחת (של ההורים ושל ראשי הצבא כאחד) שהחייל ממשיך להיות "ילד". הילדים מצידם נענים לתדמיתם הלא-עצמאית וממשיכים לקיים עם הוריהם יחסים הדומים במהותם ובסגנונם ליחסים שהיו להם בזמן שלמדו בתיכון.

לתופעת המעורבות הגדולה של ההורים יש היבטים רבים - צבאיים, מוסריים, ארגוניים ועוד. אחד החשובים בהם הוא החלשת תפקידו של צה"ל כמוסד מבגר. בעבר התייחסו לגיוס כסוג של טקס מעבר מנעורים לבגרות. היום החיילים נעשו יותר תלויים ופחות עצמאיים, וצה"ל מתקשה להסתגל לכך ובאופן פרדוקסלי גם מחמיר את הבעיה. אחת התוצאות היא העלייה בשיעור הפטורים משירות על רקע "אי-התאמה תרבותית" לצבא, כמו חוסר יכולת להתמודד עם המסגרת. אנשי מקצוע כבר הצביעו על כך ש"הפטור הנפשי" הפך בשנים האחרונות לשוק אפור ושחור. רבים מהפטורים מושגים באמצעות לגיטימציה ואף סיוע פעיל של ההורים - הם מגבים את הצעיר בחוות דעת רפואיות ופסיכולוגיות, כולל כאלה שקריות.

בעשור האחרון, עם כניסתו של דור ה-Y הישראלי לעולם התעסוקה והנישואים, התרחבה תופעת ההורות המגוננת לתקופה שאחרי השירות הסדיר של הילדים: החל בחיפוש עבודה בשבילם, דרך ניהול חשבונות הבנק שלהם ועד לשכירת דירה עבורם. תופעת התלות הכרונית של הצעירים מתבטאת היום לא רק בשכיחות

עולה ובחדירתה לתחומים רבים, אלא גם בעוצמה ובסגנון. הנה כי כן, מומחים שעוסקים בעולמם של צעירים מדווחים לאחרונה לא רק על כך שהצעירים בימינו זקוקים לעצה, לעזרה ולהדרכה בכל צעד ושעל, אלא שבמקרים רבים הם דורשים זאת מהוריהם במפגיע, כאילו מדובר בזכות יסוד דמוקרטית. התופעה מכונה בספרות הפסיכולוגית "תלות תובענית" (Entitled Dependence).

אשמת ההורים

בשלהי 2012 פורסם ב'לונדון טלגרף' מכתב שהיכה גלים והפך לווריאלי. כותרתו היתה "מכתב מאב מריר ומאוכזב לילדיו". הוא נכתב על ידי קצין בדימוס בצי הבריטי, בן שישים ושבע, בשם ניק קרוז (Crews). קרוז כתב לשלושת ילדיו הבוגרים (שתי בנות ובן) דברים כואבים מהלב, שביטאו את האכזבה והתסכול שלו ושל אשתו מהבחירות שעשו בחייהם. הוא ביקר אותם על נישואיהם הכושלים, על חוסר בגרותם ועל חוסר הצלחתם להתפרנס באופן עצמאי. הוא טען בכעס כי "נמאס להם מהקישורים האינסופיים של הילדים, ושהם מחכים לשמוע, לשם שינוי, בשורות טובות."

הכתבה הצמיחה יותר מאלפיים תגובות, וכצפוי, היו מתנגדים ותומכים כאחד. ההדים סביב המכתב נוצרו מן הסתם לא רק בשל העובדה שאב מעז לבקר את ילדיו בפומבי (ועוד על גבי עיתון), אלא שמכתבו ביטא את תחושותיהם של הורים רבים, ובעיקר את דעתם של בני דורו של קרוז. הדיון במכתב הקונטרוברסלי הורחב לכלי תקשורת נוספים, ובכלל זה לרשתות חברתיות באנגליה ומחוצה לה, והפך, למעשה, לדיון בבעיות ובשאלות שמעלה דור ה-Y.

מעניין, ואולי לא מקרי, שהסיפור על המכתב ששלח הקצין בדימוס לילדיו לא דווח בישראל. גם לא פורסם מכתב דומה על ידי אב או אם ישראלים. אפשר שהדבר נובע מכך שביקורת על "הילדים שלנו", ובמיוחד ביקורת פומבית, היא עדיין בגדר טאבו בארץ. עם זאת, לאחרונה, נראה שההורים הישראלים "מתחילים להתעורר" ואפשר

לראות פה ושם מאמרים ותגובות למאמרים המשקפים הלך רוח ביקורתי.

נשאלת השאלה, על מי באמת רובצת "האשמה"? מהראיונות שלנו עולה שדור ה-Y דווקא לא מתחמק מאחריות, ומודה בחולשותיו. רוב הצעירים שראיינו למחקר זה הודו שיש להם חלק באשמה, אבל טענו במקביל שהאשמה העיקרית רובצת על הוריהם. גם ההורים והמורים שראיינו הודו שנעשו טעויות חינוכיות שהולידו פגמים וכשלים, רובן מתוך כוונות טובות. להלן נסקור את הסיבות הסוציו-היסטוריות שיצרו "רעשי הורות" בקרב הורי דור ה-Y ותרמו בעקיפין ובמישרין לחוסר הבגרות ולחוסר העצמאות של ילדיהם:

חינוך ללא סמכות וללא גבולות. רבים מהורי ה-Y ניקים (דור ה-X) גדלו להורים עם תפיסה חינוכית שתלטנית או מזניחה. חלק גדול מהוריהם היו מהגרים, שייבאו את התפיסות הללו ממרכז ומזרח אירופה ומארצות האסלאם. ילדים רבים נדרשו לציית להוריהם באופן עיוור, "להתנהג יפה" ללא הסברים נלווים ולסגל נימוסים ומשמעת עצמית מחמירה. זה התבטא במנהגי אכילה, דיבור, לבוש ואפילו עמידה וישיבה ("תעמוד זקוף", "שב ישר"). החינוך הזה סימן גבולות ברורים, אם כי לא תמיד נכונים ומתחשבים, ולא בחל בעונשים על התנהגות לא הולמת. השפעותיו היו סותרות: מצד אחד הוא יצר כאבים, מתחים בין-דוריים וצלקות נפשיות, ומצד שני הוא יצר חוסן נפשי וכבוד לסמכות ולערכי מוסר.

רק בשנות השמונים, כאשר בני דור ה-X נעשו בעצמם הורים, הם החלו ליישם לראשונה בארץ, באופן גורף, את תפיסת החינוך הליברלי, שעיקרה "לזרום" עם הצרכים והרצונות של הילדים. מחמאות וחיבוקים החליפו את התוכחה והעונשים, והחינוך של ההורה והמורה במרכז הוחלף בחינוך שבו הילד והתלמיד במרכז (חינוך פיידוצנטרי). המודל החדש זכה לימים לכינוי הביקורתי "חינוך ללא גבולות".

המחקר מוכיח כי הצבת גבולות מוגזמת וללא הסברים מנחים יכולה לחנוק את הילד, להחדיר בו חרדות ופחדים, לערער את ביטחונו ולמנוע פיתוח של חשיבה עצמאית ופעולה אינדיבידואליסטית. מנגד, ברור

שילדים זקוקים לגבולות כחלק מהתפתחותם התקינה. הצבת הגבולות חיונית, הן לצורך פיתוח רגישות על אודות המותר והאסור, והן לצורך לימוד של הבלגה ואיפוק, תכונות חיוניות לאדם הבוגר. יתרה מזאת, גבולות חשובים, כי הם נותנים תחושה של ביטחון. הם גורמים לילד להבין שיש לצידו מבוגר אחראי, שאכפת לו ממנו, שיגן עליו וידריך אותו.

דרך הצבת הגבולות הילדים לומדים להכיר בכך שלאחר שלידם יש צרכים ושצריך ללמוד לוותר ולרסן את הרחפים. ילד שמציבים לו גבולות בהלימה לגילו, יחווה בסופו של דבר תחושת הצלחה ויאמין ביכולות שלו.

אין ספק שבעיות ההתבגרות בדור ה-Y הן בין השאר תולדה של חינוך ללא גבולות. כיוון שהם לא הורגלו לציית ולהבליג לאורך חייהם כמתבגרים, הם מתקשים להשתלב בעולם המבוגרים שמאופיין בצורך לתפקד בתוך מסגרות עם חוקים וגבולות. לכן עבור רבים מהם המעבר לעולם המבוגרים הוא טראומטי ומלווה בסימפטומים קשים כגון בריחה מהתמודדות, דיכאון, חוסר יציבות בעבודה וכדומה.

פרדוקס מדריכי ההורות. בעבר התייחסו לתינוק הראשון כמו אל מפגש ראשון עם המחזור החודשי: התייעצו עם חברות, אמהות, סבתות ואחיות טיפת חלב, ובאופן כללי "הסתדרו", כלומר "התארגנו תוך כדי תנועה".

באופן פרדוקסלי, ככל שמדריכי הטיפול בתינוקות ובילדים התרכו על מדף הספרים הישראלי וככל שהידע הפסיכולוגי-פדגוגי נעשה נפוץ ונגיש לציבור הישראלי הרחב, כך גדלה תחושת חוסר הביטחון אצל הורים מתחילים. מדוע? משום שהציפיות החברתיות החדשות מהורות העמידו רף גבוה של הצטיינות. יתרה מזאת, כיוון שהפסיכולוגיה ההתפתחותית גילתה לאנשים שגיל הילדות הוא קריטי לעיצוב האישיות ושטעויות שנעשות בשלב הזה, אפילו בתום לב, עלולות לעלות לצאצא במחיר כבד (פיתוח נכויות אישיותיות) - היא יצרה חששות בהורי דור ה-Y.

ה-Yניקים הם אפוא במידה רבה הקורבנות הראשונים של "ההורות המקצועית", שאחת מתוצאותיה היא בגרות מעוכבת ועצמאית מוחלשת. זהו דור שגדל למעשה לא רק בעטיפה של חינוך פיידוצנטרי,

אלא באווירה של ביטחון הורי מעורער. לא בכדי הופיעה לאחרונה ביקורת נוקבת כלפי תעשיית השיפור העצמי, שהיא חלק מהמתקפה על החינוך הפלורליסטי. הבעיה היא שאת קורבנות השיטה כבר קשה לשקם.

פולחן הילדים בחברת השפע. בחברה השבטית-מסורתית להורים היו דאגות קיום יומיומיות והילדים נתפסו כמי שאמורים לסייע בהישרדות המשפחתית. בימינו ההורים אינם זקוקים עוד לילדיהם לצורך הישרדות, והם החלו להוות מעין "ילדי מחמד" שהכול ניתן להם. אם להיות ציניים, במשפחות רבות תפקיד הילדים מתמצה ב"לבזבז את הכסף של ההורים" לשמחתם של האחרונים. יתרה מזו, אם בעבר הילדים נתפסו כמעין נספח טבעי למשפחה המורחבת, היום הם נתפסים כמרכיב המרכזי במשפחה הגרעינית (לעיתים קרובות הם מקבלים חשיבות גדולה מהזוגיות של ההורים) וכולם "מקרקרים" סביבם.

הילדים מצידם למדו "ללחוץ על הכפתורים הנכונים של ההורים" ולהשיג מהם את מה שהם צריכים ללא צורך בתחנונים, מאבקים ועימותים (הם אמני "החענדאלך").

מי שהורגל להיות במרכז, להיחשב למיוחד, ולא למד להאזין לדעות ולביקורות של הזולת, נוטה לפתח דימוי עצמי לא ריאלי ותסכול כאשר המציאות אינה הולמת את ציפיותיו. פולחן הילדים שהובילו הוריהם ייצר דור אימפוטנטי, המתקשה לתפקד.

הורים כבני-אדם. אחד המפתחות לפיתוח ביטחון עצמי בקרב מתבגרים הוא מבוגר אחראי ונערץ, שנמצא בסביבתם - אדם קרוב שהם יכולים לשאוב ממנו גאווה, לבטוח בו, להזדהות איתו ולחקות אותו. בדרך כלל אלה הם ההורים, שנתפסים כדמויות סמכותיות ומנוסות. כולנו מתפכחים בשלב מסוים ממיתוס ההורה המושלם והכל יכול. זה קורה בדרך כלל בגיל ההתבגרות ומהווה חלק ממשבר העיצוב והיציאה לחיים עצמאיים. אולם היום, בעולם של דה-מיסטיפיקציה וציניות, בעולם נטול סמכות, קשה לייצר מיתוסים ובכלל זה את מיתוס ההורות. בעקבות התפתחות תרבות המודעות והחשיפה האישית הורים רבים מתקשים להוות דמויות מופת סמכותיות, ורבים כלל לא מנסים להציג

לילדיהם דמות כזאת. ההתפכחות מגיעה בגיל צעיר מדי, מערערת את המשענת היציבה ביותר של החיים ויוצרת תחושה של חוסר ביטחון ותלישות אצל המתבגרים. הדבר משתקף בין היתר בפחד שלהם להתבגר (להפוך להיות "לא מושלמים" ופגיעים כמו ההורים).

להישאר צעיר לנצח. דור ההורים אחוז אימה מפני הזקנה, הן בשל אשליית נעורי הנצח המופצת בתקשורת, והן בשל אומללותם של קשישים רבים בתקופתנו. לא בכדי תעשיית היופי מגלגלת היום מיליארדים בטיפולי אנטי אייג'ינג וכך גם תעשיות הכושר, שימור הבריאות וטיפוח המראה החיצוני.

אחד האמצעים לשמור על הנעורים הוא התחברות לילדים. ההורה קונה להם, מחמיא להם, מבלה איתם, נאחז בעולם שלהם ומבקש להיות חלק מהחבורה, במטרה להישאר צעיר. הורים רבים גם מאמצים לעצמם חזות חיצונית דומה לילדיהם (ברוב המקרים זה לא מצליח במיוחד). הם קונים בגדים דומים (לא נדיר למשל שאם ובתה הולכות ביחד לקנות בגדים), מקעקעים את עצמם, מסתפרים ומתאפרים בהתאם. לעיתים ההתחברות של ההורים לילדיהם נועדה לפצות על חסך מהילדות.

זאת ועוד, דור ההורים הוא דור שמבקש להימנע מפער תרבות בינו לבין ילדיו, כפי שהוא חווה בקשרים עם הוריו. היחסים הטובים עם הילדים חשובים לו במיוחד, גם כי הוא עצמו לעיתים קרובות בודד וזקוק לתמיכה. **מה ששנוא עליך אל תעשה לילדיך.** נראה שכל הורה מבטיח לעצמו, בשלב זה או אחר של חייו, שלא יחזור עם ילדיו על הטעויות שעשו הוריו. עם זאת, אצל הורים מדור ה-X השאיפה הבסיסית להיות הורה טוב יותר מהוריהם התחזקה משתי סיבות: ראשית, פער הדורות. רבים מהם נולדו בארץ להורים מהגרים, שהביאו קודים אחרים של חינוך (לרוב נוקשה יותר). שנית, החינוך הפיידוצנטרי פסל את החינוך הסמכותני-דכאני. התוצאה היתה שההורים החדשים קיבלו לגיטימציה ואשרור חברתי-אידיאולוגי-מדעי לכך שהוריהם לא היו בסדר והתעצם בהם הדחף הפנימי ליצור מודל הורות "מתקן". הבעיה היא שרבים נטו להקצין את הריאקציה ולקחז את מחוג ההורות לקצה האחר של

הסקאלה. למשל, הורה שחווה נזיפות ועונשים, עשוי לנהוג בילדו ביד רכה ולהימנע לחלוטין מעונש גם כאשר נדרשת נזיפה החלטית.

כך נוצר פרדוקס טרגי: "התיקון ההורי" שעשו הורי דור ה-Y לעצמם, הוליד חינוך ליברלי ומלטף, שבא לפצות על חסכים וקשיים שהם עצמם חוו בילדותם. למעשה, מבלי ששמו לב, הם סירסו את ילדיהם באמצעות הפצצה של אהבה. הנה כי כן, ברצותם לחסוך מילדיהם את טעויות העבר הם עשו טעויות אחרות, והטילו בהם נכות נפשית מסוג חדש.

אנחנו סבלנו בשבילם. בני דור ה-X הם בעלי מוסר עבודה גבוה במיוחד. הם עבדו ועדיין עובדים קשה כדי לפרנס את עצמם ואת משפחותיהם וכדי לחסוך. אבל העבודה הקשה גבתה מהם מחירים כבדים (עייפות, מתחים ואף גירושים), ואצל רבים נוצרת תחושה, שמוטב לחסוך את הסבל הזה מילדיהם. לא אחת שמענו בראיונות הורים שמתבטאים בסגנון: "בשביל מה עברתי כל כך קשה, אם לא בשביל לעשות את החיים שלהם יותר קלים?"

זאת ועוד, העבודה המאומצת והירושות עזרו לחלק גדול מהורי דור ה-Y להתבסס מבחינה כלכלית, והעדיפות הראשונה להוצאת הכספים שהצטברו בקופה המשפחתית היא על הילדים. המסר שהועבר ל-Yניקים באופן עקיף וישיר היה: תסבלו פחות מאיתנו כי אנחנו כבר סבלנו בשבילכם. קשה בחוץ? אנחנו נשמור עבורכם על רמת החיים שהתרגלתם אליה. במובן זה נוח לצעירים להישאר "ילדים נתמכים" ולא "לשחק בליגה של המבוגרים". ההורים נותנים בשמחה והילדים מקבלים בשמחה. הבעיה שסוג החליפין הזה - הבלתי מאוזן - מסרס את הילדים ומנציח הייררכיה: המבוגר בעיקר נותן והילד בעיקר מקבל (גם כאשר הוא כבר מבוגר בעצמו).

מחיר הפרידה. שיעור הגירושים בדור ה-X הוא גבוה והדבר השפיע ישירות על תדמית "ההורה המושלם". כאשר ההרמוניה המשפחתית מתפרקת, ההורים כבר אינם נתפסים בעיני עצמם והסביבה כ"מושלמים". תהליך הגירושים מלווה בטלטלה רגשית, חרדות ומתחים, שמקרינים גם על הקשר עם הילדים. הטלטלה הזאת הפכה את המתגרשים להורים מוחלשים, עם רגשות אשם ותלות נפשית בילדיהם.

מצד אחד נמצאים האבות הגרושים, שבדרך כלל אינם גרים עם ילדיהם. הם מתקשים להפעיל את סמכותם, בשל הזמן הקצוב שיש להם עם ילדיהם ולעיתים קרובות גם בשל התרמית השלילית המורכבת להם על ידי האם הגרושה (שמגדלת את הילדים). מהצד השני נמצאות האמהות הגרושות, שבמקרים רבים נותרות פגועות ולכד. הן חסרות אנרגיה רגשית להתמודד עם הילדים וכמו כן שואפות לגונן עליהם אחרי הטראומה המשפחתית. באותה מידה הן זקוקות לתמיכת הילדים ולכן נוטות לא להתעמת איתם ולוותר להם בקלות.

פיצוי על רגשי אשמה. הורים מתקשים להתמסר באופן מוחלט (כפי שהיה נהוג בעבר) לתפקיד ההורות. הם נאלצים לתמרן בין העבודה והילדים, בין המציאות האפרורית לבין הציפיות האוטופיות של החברה מהם. המתח הזה, שמאפיין בשנים האחרונות הורים רבים, יוצר רגשי אשמה. רבים חשים שחסר הזמן והעייפות הכרונית לא מאפשרים להם לתת לילדים את מה שראוי (על פי הנורמה החברתית). התופעה בולטת במיוחד בקרב נשים עם קריירה, שחשות קרועות בין שני העולמות. הפיצוי לכך הוא מאמץ למצוא חן בעיני הילדים, הפצצתם במנעמים חומריים והימנעות מתוכחה ומענישה.

לכך אפשר להוסיף עוד היבט: אולי העובדה שהצעירים נשארים תלויים בהורים עד גיל כה מאוחר היא סוג של "גביית חוב" או השלמת פערים על החסכים הרגשיים מתקופות מוקדמות שבהן גודלו על ידי מטפלות ובצהרונים, כאשר ההורים הקדישו את עצמם לקריירה. במקביל, ההורים עמוסי רגשות אשם ולכן משתפים פעולה ומאפשרים את התלות הזו. מסיבה זו הם גם לא מצליחים (ולא תמיד רוצים) לשים גבול ולומר, "עד כאן, צאו לדרך עצמאית".

מאמנים אישיים בג'ונגל התחרותי. החברה הקפיטליסטית היא ג'ונגל תחרותי שבו החזק שורד. ישראל, כמו מדינות מערביות אחרות, מפתחת תרבות שמעבירה מסרים תחרותיים והישגיים כבר מגיל צעיר.

לא רק התחרות נעשית צפופה וקשה (בעיקר בשדה הכלכלי) אלא גם החרדה מפני הכישלון. כדי לשרוד בתחרות, הורים רבים מתחילים את "הכשרת הילדים" שלהם בגיל צעיר מאוד ויעשו כמעט הכול כדי

להבטיח לילדיהם יתרון. הדבר מתבטא ברכישת מוצרים, משחקים וסדנאות בכל הגילים, במימון מורים פרטיים וגם בליווי ילדיהם לחוגים ולתחרויות ספורט על תקן "מאמנים צמודים": הם צועקים על המאמן שלא שיתף את ילדיהם ונוזפים בילד שהעז לפשל בקליעה או בבעיטה. לעיתים הדחיפה להצליח באה לפצות על תחושת הכישלון של ההורים בחייהם הפרטיים, מה שמוסיף לחץ על הילדים. יתרה מזאת, צמיחת שכבה רחבה של אוכלוסייה מובילית (משפרי מעמד), שיש לה שאיפות עזות להתקדם מהר ורחוק ככל האפשר, הגביהה את רף הציפיות. הורים מהשכבה הזאת נוטים לראות בילדיהם מעין שלוחה משפחתית (במודע או לא) ומתייחסים אל הצלחתם כאל הצלחה אישית ומשפחתית. הם מעניקים לילדים את כל מה שהם עצמם לא קיבלו בילדותם ואף יותר, כדי לסייע להם במירוץ ההישגי.

אפשר לומר שדור ה-Y הוא במידה רבה דור שהועמסו על כתפיו הכי הרבה ציפיות (חלקן לא ריאליות), ולכן רבים סוחבים תחושת אכזבה וכישלון מעצמם. רבים גם פיתחו חרדות כרוניות מכישלון. למעשה, נוצר מעגל חרדה שקשה לשני הצדדים לצאת ממנו: ההורים חוששים שהילדים לא יצליחו, והילדים חוששים לאכזב את הוריהם ולצער אותם. **חיפוש משמעות בעולם מנוכר.** שמחת החיים תלויה במידה רבה בתוכן ובמשמעות שבני-אדם יוצקים לחוויית הקיום. אמונות, שאיפות ואידיאלים הם מנגנונים רבי-עוצמה ליצירת ערך בחיים. בדורות קודמים, האתגר האידיאולוגי להקים מדינת מקלט ליהודים ולהגן על גבולותיה מפני אויבים קשים, יצר חוויית חיים משמעותית וקשר אותם למשהו עוצמתי. היום, כאשר האידיאולוגיה משחקת תפקיד משני (אם בכלל) בעולם של אזרחי ישראל החילונים, חוויית הקיום מופנית לאפיקים אלטרנטיביים - אישיים יותר. מיתוס ההורות המושקעת נכנס לנישה הזאת ובמידה רבה עובר בשנים האחרונות תהליכי גלורפיקציה. אחת התוצאות היא הורות מוקצנת, שיותר משהיא באה לקדם את הילד היא נועדה ליצוק משמעות מלאכותית לחייו של ההורה.

עולם מפחיד ומאיים. בעבר, בעולם הקהילתי, הכפרי והאיטי, אדם נחשף במהלך חייו לכמות מזערית של אסונות וטרגדיות. היום, בעידן

התקשורת הגלובלית התזזיתית, כולנו נחשפים מדי יום לאסונות ולטרגדיות בכל העולם. שטף החדשות והנטייה להרחיב את הדיבור על ה"צהוב" יוצרים אווירה של פחד, אימה וחרדה, שמשפיעה הן על ההורים והן על ילדיהם.

הידיעות הבלתי פוסקות על פיגועי טרור, מלחמות, תאונות דרכים, מקרי אונס ושווד אלים, אסונות טבע וטרגדיות אחרות יוצרות את מה שהסוציולוג פרנק פורדי (Furedi) כינה "הורות פרנואידית". מסיבה זו הורים גם נוטים להגביל את החופש של הילדים ומעבירים להם את המסר שצריך להיזהר על כל צעד ושעל.

בישראל החרדה הזו קיבלה משנה תוקף בעיקר בתקופת העיצוב של ילדי דור ה-Y, שהיתה רוויה באירועים טראומטיים כגון פיגועי טרור ומתקפות טילים (קטיושות מצפון, קסאמים בדרום וסקאדים מעבר לאופק), ובתקשורת קולנית שהביאה את האסונות מהשטח לבתי הצופים והמאזינים בזמן אמת. התוצאה היא לחץ מצטבר ושיתוק. במיוחד היתה טראומטית להורי דור ה-Y ולילדיהם מלחמת המפרץ הראשונה, משום שמשפחות נאלצו לשבת בחדרים האטומים בחוסר אונים עם ילדים קטנים במסכות אב"כ. אין ספק שהאירוע הזה ואירועים טראומטיים נוספים הטביעו את חותמם על דור ה-Y וחיזקו בו את תחושת חוסר הביטחון.

התקשורת גם מערערת את הביטחון במוסדות השלטון. התחושה שמתגבשת מהידיעות ומהכתבות היא שאנחנו בידיים לא מספיק טובות ואמינות. הדבר מגביר את החששות והחרדות ויוצר תחושה של חוסר אונים כרוני, המביאה להשתבללות ולשיתוק ומקשה על התפתחות החוסן הנפשי, שהוא מסימני הבגרות והעצמאות.

הורי דור ה-Y נעשו הורים "חרדתיים" גם בשל שינויים בהרגלי הביולוגיה של צעירים. התפתחות תרבות המועדונים ושתיית האלכוהול (כבר בגיל חטיבת הביניים) יצרו חששות. מצד אחד ההורים איפשרו לילדיהם לבלות, ומצד שני הם הקרינו להם את החרדות מפני מה שעלול לקרות להם.